

ŽÁBY

A já ti je teď dávám : vezmi je
a jdi se s nimi kochat na venkov!

LID

A jak chceš Paflagona potrestat,
že natropil mi tolik zlého?

JELITAR

Jak?

Nechť převezme teď moje řemeslo :
ať jelitaří sám kdes v předměstí,
psí maso míchá s masem osličím
a zpít se handrkuje s běhnami
a pije z lázní vodu špinavou!

LID

Toť dobrý nápad, to si zaslouží!
A tebe za to na radnici zvu,
bys převzal místo toho zlosyna.
Bere od sluhy roucho a podává je jelitáři
Zde vezmi toto roucho slavnostní
a pojd!

Jelitář shodí svůj plášť a oblékne si darovaný

LID *směrem k Paflagonovi, ukazuje na jelitářův stůl*

A jemu dejte tenhle krám
a odvedte ho odtud tam, kam patří!

*Paflagon, přes něhož přehodí sluha Lidu plášť jelitářův, sbírá
jelitářovy věci a ujmá se jeho stolku, zatím co jelitář s Lidem
odchází, jsouce provázeni dlvkami a sborem*

OSOBY

DIONYSOS-BAKCHOS, bůh vína a divadla

XANTHIAS, jeho sluha

HERAKLES, heros

NEBOŽTÍK

CHARON, převozník v podsvětí

PODSVĚTNÍ STRÁŽNÍK

SLUŽKA PERSEFONINA

HOSPODSKÁ I.

HOSPODSKÁ II.

AIAKOS, podsvětní soudce

PLUTON, bůh podsvětí

AISCHYLOS, tragický básník

EURIPIDES, tragický básník

Sbor žab, sbor zasvěcenců. Lid, smuteční zpěváci,
nosiči, pochopové. Musa Euripidova.

*I. dějství se koná před domem Heraklovým
a u podsvětního jezera*

*II. dějství na podsvětní louce a u brány
podsvětního města*

III. dějství před palácem Plutonovým.

PRVNÍ DĚJSTVÍ

PRVNÍ OBRAZ

Domek při cestě stranou vlevo, v pozadí je vidět náhrobky. Po cestě s pravé strany přichází Dionysos se sluhou Xanthiou. Dionysos má dlouhý chiton šafránové barevy, na nohou červené střevíce s vysokým šněrováním, přes prsa a přes plece má přehozenou lot kůži, tlamou dopředu, v pravé ruce nese na rameni mohutný kyj. Břich a zadek má vycpaný. Tváří se statečným, ve skutečnosti je zbabělý a přihlouplý. Obličej mladý, dlouhé vlasy naparáděné. Xanthias je mladý sluha, dělá všelijaké hlouposti, trochu nakyslý. Oděn je v prostý chiton šedé nebo hnědé barvy se žůtkou v pase, vyhasaný skoro po kolena; je-li třeba, spustí si chiton doleji. Na tyči přes rameno nese veliký ranec.

XANTHIAS *natřásaje ranec*

Mám říci, pane, něco vtipného,
jak je to zvykem sluhů ve fraškách,
co rozesměje vždycky diváky?

DIONYSOS

Co chceš, jen neví: „Jé, to mne to tlačí!“
Toť trpčí nad žluč — toho se mi chraň!

XANTHIAS

A jiný žertík, pane, také nestrpíš?

DIONYSOS

I ano, jenom ne: „Ách, to to dře!“

XANTHIAS

Tak mám říct něco hodně směšného?

DIONYSOS

I směle — jen ten otřepaný vtip
si nechej!

XANTHIAS

Který?

DIONYSOS

Ranec shazovat
a říkat, že se musíš vyprášit.

XANTHIAS

Ni to, že nesa břímě takové
si musím trumfnout zadkem, jestliže
mi někdo se zad nesejme tu tíž?

DIONYSOS

Ne, prosím — leda kdybych zvracet chtěl!

XANTHIAS

Tak načpak musím tyhle krámy nést,
když nesmím žádný vtip si dovolit,
jež jiní komikové dělají?

DIONYSOS

Nic nedělej! Když sedím v divadle
a vidím něco z těchhle oslovin,
jsem víc než o rok starší, když jdu pryč.

XANTHIAS

Ó přenešťastný krku! Dře tě to,
a ty si nesmíš žertem ulevit.
Oh, běda mi! Já chudák! Ó že jsem
se nemoh' hlásit k službě na lodi
a nebojovat za vlast u Arginus!

Byl bych si získal za to svobodu
a tebe, který mi tak poroučíš,
bych nechal skuhrat, nejsa otrokem!

DIONYSOS

Pojď, ničemo, a nežvaň! Zde je dům,
kde nejprve se musím zastavit.

Zabuší rázně na dveře domu

Hej, hochu, jářku, hochu, otevři!

HERAKLES *vyhlédne z okna; zhurta*

Kdo to tu bouchá? Někdo do dveří
mi vrazil jako divoch!

Dionysos uskočí ustrašeně k sluhovi

HERAKLES *si ho všimne; udiveně*

Co to je?

Rozesměje se a zmizí z okna

DIONYSOS *ke Xanthiovi*

Ty, hochu!

XANTHIAS

Co je?

DIONYSOS

Všiml sis?

XANTHIAS

A čeho?

DIONYSOS

Jak se mne hrozně lekl!

XANTHIAS *ironicky*

Pámbuví,
as proto, nejsi-li snad šilený.

HERAKLES *vychází ze dveří; dá se do smíchu, hledě na Dionysa*

Ha, nemohu se smíchy udržet,
ač v ret se kousám! Musím se však smát!

DIONYSOS *bážívě*

Pojď blíže, brachu, potřebuji tě.

HERAKLES *předstoupí a prohlíží si ho se smíchem*

Ach, nejsem s to, bych potlačil svůj smích,
když vidím šafránovou suknicí
a přes ni kůži ze lva! Copak to?
Jak se tu sešel s kyjem střevíček?
Kde ses to toulal?

DIONYSOS *osměluje se*

Byl jsem pod Kleisthenem
a bojoval jsem za vlast na moři.

HERAKLES

Aj aj! Tys u Arginus bojoval?

DIONYSOS *horlivě*

Tak jest, tak jest, a potopili jsme
as tučet nepřátelských korábů.

HERAKLES

Vy dva? Ty sám a s tebou Kleisthenes?

DIONYSOS

Věz Apollon!

XANTHIAS *se díval udiveně na pána; vyjeveně zpola pro sebe*

A vtom jsem procitnul!

DIONYSOS

A když jsem si tak četl na lodi
kus Euripidův „Andromedu“, věř,
mým srdcem náhle touha otřásla,
jak prudce, nemůžeš si představit!

HERAKLES

Co? touha? velká? Po kom? Po ženské?

DIONYSOS

To nikoli.

HERAKLES

Tak po chlapci?

DIONYSOS

Ne, ne!

HERAKLES

Tak po muži?

DIONYSOS *odmítavě*

Ha!

HERAKLES *ironicky*

Byls přec pod Kleisthenem!

DIONYSOS

Nech žertů, bratře! Vede se mi zle —

— *pateticky* —

když taká touha ničí bytost mou!

HERAKLES

A jaká, bratříčku?

DIONYSOS

To těžko říci,
než přece ti to povím obrazně.
Hleď, zatoužilš kdy náhle po mase?

HERAKLES

Juch, po mase? Co žiji, tisíckrát!

DIONYSOS

Je ti to jasné, či mám spustit jinak?

HERAKLES

Ne, ne, to s masem chápu výborně!

DIONYSOS

Nuž, taková mě šírá touha teď
mít Euripida.

HERAKLES

Ále, koukněme!
Tak mužského, a k tomu nebožtíka!

DIONYSOS

Tak jest, a nikdo z lidí nemůže
mě přimět, bych si nešel pro něho.

HERAKLES

Co, dolů, do podsvětí?

DIONYSOS

Pámbuví,
a třebaš je-li něco ještě hloub!

HERAKLES

A k čemu?

DIONYSOS

Obratného básníka
mám zapotřebí pro své divadlo.
Těch už tu není, a co tady jest,
je pouhý brak.

HERAKLES

Jak to? Což nežije
syn Sofokleův, tragik Iofon?

DIONYSOS

Bať, to jest jediné, co kloudného
mi ještě zbývá — nemýlím-li se;
až dosud nevím jistě, co s ním je.

HERAKLES

Tak musíš-li už vodit někoho
až z Hadu, proč ne Sofoklea? Ten
je lepší přec než Euripides!

DIONYSOS

Ne,
dřív zkusím Iofonta samého,
co svede jako básník bez otce.
A ostatně, ten taškář Euripides,
ten by se beztak ihned pokusil
s ním prchnout na svět, kdežto Sofokles
byl dobrák tady a je dobrák tam.

HERAKLES

A kde je tragik Agathon?

DIONYSOS *se tváří smutně*

Ten tam!
Je pryč a nadobro mě opustil
ten dobrý básník, drahý přátelům.

HERAKLES *soucinně*

A kam se chudák poděl?

DIONYSOS

K blažencům
se odebral. *Zivě.* Je kdesi v cizině,

prý v Makedonii si lebedí
a cpe si břich a básnit zapomíná.

HERAKLES

A cožpak Xenokles?

DIONYSOS

I vzal ho ďas!

HERAKLES

A Pythangelos?

DIONYSOS *mávrne pohrdavě rukou*

XANTHIAS *za jejich hovoru přeshlapuje a natřásá svůj náhled, tedě se žalostně. Mluví do publika:*

Tak tu tlachají,
a o mne ani za mák nedbají,
že si své rámě celé zkrvavím!

HERAKLES

A což tu není jiných mládat dost,
co na tisíce dramát narobí
a žvanivostí předčí o míli
i Euripida?

DIONYSOS

To jsou mluvkové,
jen plané snítky, cvrlikálkové
a prznitelé umění! Ti hned
se ztratí, sotva přejdou přes scénu,
když se jim zdaří jednou pokaňhat
ctnou Musu. Ale nelze básníka
tu nalézt plodistvého, který by
znal vyřknout slovo správné, chlapácké.

HERAKLES

Jak plodistvého?

DIONYSOS

Takového míním,
jenž mluví směle, vzletně! Asi tak:

Pateticky

„Šla noha Času —“ nebo „Blankytc,
ó dóme Diův!“ — nebo: „Prosto je
mé srdce přísahy té posvátné;
to jazyk přísáh' křivě bez srdce!“

HERAKLES *pohrdavě*

To se ti líbí?

DIONYSOS

Víc než k zbláznění!

HERAKLES

To jsou přec kejkle — nahlížíš to sám.

DIONYSOS *odmitavě*

Můj revír nechej, hoň si ve vlastním!

HERAKLES

Vždyť je to přece zcela mizerné!

DIONYSOS

Hleď, chceš-li ty mne učit něčemu,
nuž, uč mě žrát!

XANTHIAS *je stále netrpělivější*

A o mně ani muk!

DIONYSOS

Však proč jsem vlastně přišel za tebou
v tvé podobě a takto ustrojen:
hle, pověz mi své známé — kdybych jich
snad potřeboval — u kterých jsi byl,

když do podsvětí pro Kerbera šel;
a města, přístavy i zastávky
a cesty, křižovatky, studánky,
hampejzy, krčmy, noclehárny, kde
je nejmiň štěnic.

XANTHIAS *vztekle*

O mně ani muk!

HERAKLES

Chuděro, ty se tam chceš odvážit?

DIONYSOS

Nic nenamítej! Jen mi pověz cestu,
jak nejrychleji možno sestoupit
až do podsvětí! Nesmí to však být
ni horká ani příliš studená!

HERAKLES *přemítavě*

Nuž, kterou ti mám říci nejdříve?
Jest jedna přímá jako šňůra — chceš
se oběsit?

DIONYSOS *odmitavě, ukazuje na hrdlo*

Tot cesta příliš dusná!

HERAKLES

Tak druhá, ještě kratší, drobounká:
ta vede moždířem.

DIONYSOS

Máš na mysli
snad utlučený bolehlav?

HERAKLES

Tak jest.

DIONYSOS *otřásaje se*

Br, ta je plná zimy, studená;
hned tuhnou nohy jako rampouchy.

HERAKLES

Nuž, mám ti říci jinou, pěkně s kopce?

DIONYSOS

Můj bože, ano, já jsem špatný chodec!

HERAKLES

Tak poslyš! Do Hrnčířské čtvrti běž —

DIONYSOS *dychtivě*

A dále?

HERAKLES

Vystup na vysokou věž —

DIONYSOS

Co potom?

HERAKLES

Seskoč s věže dolů!

DIONYSOS *ukazuje na lebku*

To
bych přišel o dvě porce mozečku!
Tou cestou nechci jít!

HERAKLES

Nuže, jak?

DIONYSOS

Jak tys tam sešel!

HERAKLES

To však daleká
je plavba! Přijdeš totiž k jezeru,
a to je tuze velké, bezedné.

DIONYSOS

A jak se přes tu vodu přepravím?

HERAKLES

Má lodičku tam – *ukazuje prsty* –
takhle mrňavou
pan Charon, děda, starý námořník,
a ten tě na ní za groš převezce.

DIONYSOS

Uj! Jakou moc má groš i v podsvětí!

HERAKLES

Pak uzříš hady a sta netvorů,
až hrůza děsných.

DIONYSOS *chvástává*

Jen mne nelekej
a nezastrašuj! Neodvrátíš mne!

HERAKLES

A potom přijdeš k velké bažině
a proudům lejna věčně plynoucím.
Tam válejí se ti, kdo hostovi
kdy ublížili, nebo násilí
se dopustili na mladičkových dívkách,
či zbili matku, nafackovali
svým otcům, nebo křivě přísáhli.

DIONYSOS

I hrome! Tam by přece měli být
i učitelé tanců necudných!

HERAKLES

Pak ovane tě libý fléten dech
a uzříš krásné světlo, jako zde,

a háje myrt a sbory blaženců,
jak žen, tak mužů, k tomu hlučný potlesk.

DIONYSOS

A kdopak jsou to?

HERAKLES

Průvod těch, kdo byli
zde zasvěceni do mysterií.

XANTHIAS *vztekle*

A já jsem oslem při tom průvodě.
Však už to déle držet nebudu!

Shodí stranou svůj ranec a posadí se na zem

HERAKLES

Ti už ti řeknou, čeho bude třeba;
ti bydlí totiž zrovna u cesty,
jež vede přímo k branám Hadovým.
Jen jdi teď ještě kousek za hřbitov —
– *ukazuje na pomníky* –
tam najdeš rozsedlinu, do té vlez,
tam cesta k podsvětí se začíná.
A nyní, bratře, nazdar!

DIONYSOS

Vřelý dík
a nazdar! *Herakles zajde do domu*

DIONYSOS *suše ke Xanthiovi*

Vem si zas ty věcičky!

XANTHIAS

Co, sotva jsem to složil?

DIONYSOS *vážně*

Pospěš si!

XANTHIAS

Ne, prosím, radš si najmi někoho!

DIONYSOS

A nenajdu-li?

XANTHIAS

Potom půjdu sám.

DIONYSOS

Nu dobrá. — Aj, tu nesou mrtvého!

Dva muži nesou nebožtíka ležícího na márách; před nimi a za nimi několik zpěváků, smuteční sbor

SMUTEČNÍ SBOR *zpívá*

V podsvětní nevlídnou říší tmy
kráčíš, ó člověče smrtelný.
Špatně ses míval, dokuds byl živ:
budiž ti Hades milostiv!

DIONYSOS

Hej, poslyš!

Mužové postaví máry, průvod se zastaví

DIONYSOS

Nebožtíku, člověče,
chceš donést mi ty svršky do Hadu?

NEBOŽTÍK *se vzpřimí na márách*

Jak je to velké?

DIONYSOS *ukazuje*

Tenhle raneček.

NEBOŽTÍK

Dáš dvacet grošů, když to odnesu?

DIONYSOS

Chraň bůh, toť mnoho!

NEBOŽTÍK *pohládá se na máry, kymě nosičům a průvodu*

Hola, kupředu!

DIONYSOS

Ty bloude, počkej, snad se smluvíme!

NEBOŽTÍK

Buď vyklop dvacet grošů nebo mlč!

DIONYSOS

Dám patnáct.

NEBOŽTÍK

To bych raděj vobživnul
v ten bídněj ouděl tvorů smrtelných
Položí se na máry, nosiči a průvod jdou dále

SMUTEČNÍ SBOR *zpívá stejně*

Naděje posiluj srdce tvé,
odplata věčná tě nemine:
trápil ses bídou, zbožněs byl živ.
Budiž ti Hades milostiv!

XANTHIAS *hrozí za nebožtíkem*

Proklatý fouňa! Ten by zasloužil!

K Dionysovi

Já s tebou půjdu. *Chápe se rance*

DIONYSOS

Jak jsi šlechetný
a hodný! Pojdme k tomu převozu!
Xanthias si naloží vak a odchází

DRUHÝ OBRAZ

Pobřeží podsvětího jezera, pološero s pablesky na vodě. Dionysos a Xanthias přicházejí se strany

DIONYSOS

Hle, copak je to?

XANTHIAS

Co? Nu, jezero!

DIONYSOS *vyhlíží*

Ach, ano, toť ta voda, o které nám říkal Herakles. A tam je loďka.

XANTHIAS

A tu je taky Charon, pámbuví!

Charon připlouvá na loďce s lampionem a zvoncem; kormidluje bidlem. Je to stařec divokého vzhledu s rozčuchanými vlasy a vousy. Oděn je v krátký chiton tmavé barevy; pravá pŕsna hrudí je odkryta

CHARON *komanduje sám sebe*

Hej rup — hej rup!
Víc vpravo! Přirazit! *Přirazí ke břehu a vystoupí*

DIONYSOS *bážílivě, hlaně se*

Ó Charone, buď zdrav!

XANTHIAS *stejně*

Ó Charone, buď zdrav!

OBA *stejně*

Ó Charone, buď zdrav!

CHARON *pohlédne na ně pohrdavě, aniž je uzná za hodny odpovědi. Zazvoní a mrzutě vyvolává*

Kdo jede z Trampotova, Bědova
v kraj Klidu, směrem do Kerberova
a Psinska, do údolí Zapomnění
a Bludu, ke Všem ďasům — nasedat!

DIONYSOS

Já jedu.

CHARON

Nastup rychle!

DIONYSOS

Ale kde
chceš s lodí přistat? Vskutku u Věch ďasů?

CHARON

Nu ovšem, hrome! Jenom k vůli tobě!
Tak vejdi!

DIONYSOS *vstupuje do loďky a sedá si na špicí. Volaá na Xanthiu, jenž zůstaá na břehu*

Sluho, sem!

CHARON

Co? Otroka
já nepovezu — leda bil-li se
snad za vlast u Arginus.

XANTHIAS *pláčtivě*

Pámbuví,
já jsem byl tenkrát churav na oči!

CHARON

Tak běž tu pěkně kolem jezera!

XANTHIAS

A kde mám počkat?

CHARON

U Skal souchotin
si sedni na lavici!

DIONYSOS

Rozuměls?

XANTHIAS

Až příliš dobře! *Odchází po břehu*
Ach, já ubožák,
co jsem dnes potkal, když jsem vycházel?

CHARON *k Dionysovi*

A ty se posaď k veslům!
Dionysos vstane, aby poslechl

CHARON *podezřivě*

Máš peníze?

Dionysos mu ukazuje vděček

Počkej, stůj!

CHARON

Tak dobrá. *Zvoní*
Nasedat,
kdo ještě pluješ s námi, spěš si!
Na břeh se přiválí nebožtík, je velmi tlustý

NEBOŽTÍK

Hej, počkat! Vem mě s sebou, Charone!

DIONYSOS

I vida, to je náš pan nebožtík!

CHARON *si ho kriticky prohlédí*

Kdo jsi? Máš peníze?

NEBOŽTÍK *vyplivne z úst pentz*

Hle, jeden groš!

CHARON

A víc ti s sebou peněz nedali
tví draží pozůstali?

NEBOŽTÍK

Jeden groš
mi stačí; to je podle tarifu.

CHARON

Ty budeš platit za dvě osoby.

NEBOŽTÍK

Já za dva? Copak za to můžu já,
že jsem tak tuze v hrobě nakynul?

CHARON

Dva groše vyklop, a je po řečech.

*Dionysos mezi vyjednáváním stojí na loďce a živě gestikuluje
na souhlas s Charonem; strouhá nebožtíkovi mrkvičku a cinká
okázale penězi ve vácku*

NEBOŽTÍK *k Dionysovi*

Ty, půjč mi grošík!

DIONYSOS

Co tě napadá!
Jen zůstaň pěkně na břehu! Jsem rád,
že se mnou nepluješ: ta kocábka
by jistě padla ke dnu pod tebou.

NEBOŽTÍK *vztekle*

Tak co mám dělat?

DIONYSOS

Na rozcestí běž
a nějakému nebožtíkovi
hled' ukrást jeho groš!

Nebožtík se s proklínáním vzdálil

CHARON

Tak jedeme!

*Vída, že se Dionysos usadil na lóvce u vesel a klidně sedí,
osopí se na něho*

Co děláš?

DIONYSOS *udiveně*

Cože dělám? U vesel
tu sedím, jaks mi před tím poroučel.

CHARON

Ty břicháči, a to je všecko?

DIONYSOS *nechápevě*

No?

CHARON

Hni rukama a napřáhni je!

DIONYSOS *předpaží*

No?

CHARON

Nech šašků, chop se vesel, nohama
se opři a hned vesluj horlivě!

DIONYSOS

I stafra! Nejsem ze Salaminy
a neznám ani moře ani vesel;
jakkpak to budu umět?

CHARON

Zcela snadno
Jak jednou zabereš, hned uslyšíš
tu zaznít píseň překrásnou.

DIONYSOS

A či?

CHARON

Žab čarozpěvných.

DIONYSOS *se chopí vesel*

Dávej tedy takt!

CHARON *vstoupív s bidlem do loďky*

Hej — rup! Hej — rup!

*„Hej“ zvolá na posunutí vesel dopředu, „rup“ na zabrání vesly.
Do toho pak rytmicky shodně zpěv žab. V jejich skřehotání odpovídá „bre-
keke“ slabice „hej“, a „keks“ slabice „rup“; podobně první „(kva) k v a k“
= „hej“, druhé „(kva) k v a k“ = „rup“ — a tak i ve slovech písně.
Tempo zprvu volné, postupně se zrychluje.
Ve slabkách „kva-kvak“ (přizvuk na „kvak“) vyslov v mezi u a v (angl.
w) nebo o, nikoli jako čisté v.*

SBOR ŽAB *se objeví ve vodě, některé poskakují na břehu; oči jim zeleně svítí*

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak,
brekeke keks, kva kvak, kva kvak!

Zpívají:

Jezerní dítká zřidel a vod,
zapějme souzvučný chorovod,
krásný zpěv — kva kvak, kva kvak —
— zrychlují —

bakchickou píseň jásavou,
znějící z bažin dálavou,
čarovný zpěv — kva kvak, kva kvak!

DIONYSOS

Mne začíná už bolet zle
můj zadek, kvačky kvákavé!

SBOR ŽAB

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak

DIONYSOS

Vy čerta toho dbáte as!

SBOR ŽAB

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak!

DIONYSOS

I vzal vás, bídné kuňky, ďas!

CHARON *zvolňuje tempo*

Hej — rup! Hej — rup!

SBOR ŽAB *zrychluje*

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak!

DIONYSOS

Mám puchýře už na prstech,
řit zpocená chce vyrazit vzdech —

SBOR ŽAB

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak!

DIONYSOS

Vy dítko zpěvu milovná, ach, dost!

SBOR ŽAB *čile*

Nyní ti zapějeme pro radost
písničku švižnou, veselou tak —

DIONYSOS *vpadá hlasitě, přestává veslovat*

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak!
Přijímám od vás, kuňky, ten hlas!

SBOR ŽAB *žalostně*

Brekeke kváu, brekeke kváu!
Jaký to hrozný, neladný zvuk!

DIONYSOS

Hroznější pro mne, kdybych tu puk'!

SBOR ŽAB *kurážně*

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak!

DIONYSOS *se tváří lhostejně*

Jenom si skuhrejte, spral to ďas!

SBOR ŽAB *zplod*

Pokud nám hrdlo postačí jen,
budeme řvátí po celý den —

DIONYSOS *vpadá, křičí*

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak!
Však já vám zaženu ke řvaní chuť!

ještě hlasitěji

Brekeke keks, kva kvak, kva kvak!

Žáby se překřelí ve vodě nebo padnou na zem, zaplávající si uši

DIONYSOS *po pause vítězně*

Tak jsem vám přece ten kvákot zarazil!

Vesluje dále

CHARON *zatím co se loďka vzdaluje, stále tišeji*

Hej — rup! Hej — rup!

Hej — rup! Hej — rup!

Když vše zanikne a loďka zmizí, žabí sbor se nesměle zdvihá; všechny vystoupí na břeh. Zprvu jen ta ona zakváká, potom stále větší počet, až spustí nakonec všechny a z toho se dají do tance

SBOR ŽAB *zplod*

Jezerní dítko zřidel a vod,
zapějme souzvučný chorovod,
krásný zpěv — kva kvak, kva kvak! —
bakchickou píseň jásavou,
znějící z bažin dálavou,
čarovný zpěv — kva kvak, kva kvak,
brekeke keks, kva kvak, kva kvak!

DRUHÉ DĚJSTVÍ

PRVNÍ OBRAZ

Krajina u jezerního břehu; jezero není vidět. Louka vlevo vpředu, křovi, v pozadí stromy. Pološero; chvílemi temněji, chvílemi jasněji.

CHARON *za scénou*

Hej, zadrž, zadrž! Vesluj ke břehu!
Loďka neviděna přistane. Charon vyskočí na břeh a drží provaz od loďky

CHARON *k Dionysovi*

Tak vystupuj! A zaplat převozné!

DIONYSOS *vystoupí a dává mu pentz*

Na, jeden groš!

CHARON *si prohlíží pentz a dívá se chtivě na Dionysův váček*

A žádné zpropitné?

DIONYSOS

Ty chlape sprostý, sám jsem vesloval,
a mám ti dávat ještě zpropitné?
Hleď zmizet!

Charon se zahlením vstoupí na loďku a odpluje

DIONYSOS

Hej, Xanthio! Kde vězíš? Xanthio!

XANTHIAS *ze tmy*

Juch hej!

DIONYSOS

Pojď sem!

XANTHIAS *se vynoří ze tmy*

Buď vítán, pane můj!

DIONYSOS *tajemně*

Co je to tady?

XANTHIAS

Tma a bahnisko.

DIONYSOS

A viděl jsi tu někde otcovrahy
a krivopřísežníky, o nichž mluvil
můj bratříček?

XANTHIAS

A ty je nevidíš?

DIONYSOS *rozhlížeje se, ukáže do hlediště*

Bať, u všech všudy, už je vidím taky!
Nuž, co si počnem?

XANTHIAS

Bude nejlépe
jít dále. To je onen kraj, kde jsou
ty nestvůry, jak říkal.

DIONYSOS *vychloubačně*

Já mu dám!

On se jen chvástal, abych dostal strach!
Víš, jak jsem udatný, a zárlí na mne.
Vždyť není hrdopycha většího
než Herakles. Já bych si zrovna přál
se s něčím setkat, abych prodělal
kus dobrodružství, k vůli kterému
by stálo za to jít až do Hadu!

XANTHIAS *předstíraje strach*

Ach, slyším zrovna šustot nějaký!

DIONYSOS *užkaně*

Kde, kde?

XANTHIAS *škololibě*

Tam vzadu!

DIONYSOS *ho strká za sebe*

Tak jdi dozadu!

XANTHIAS

Ne, je to vpředu!

DIONYSOS *se staví za něho*

Tak jdi přede mnou!

XANTHIAS *po několika krocích scénou vpravo*

Ach, bože, vidím šelmu obrovskou!

DIONYSOS *shrývá se za něho*

Jak vypadá?

XANTHIAS

Je hrozná — její vzhled
se stále mění. Byla jako vůl,
a teď je oslem — teď se změnila
zas v čarokrásnou ženu —

DIONYSOS *vyběhne z úkrytu*

Kde je, kde,
ty jeden hňupe? Hned se do ní dám!

XANTHIAS

Už není ženou — už je z ní zas pes!

DIONYSOS *schovává se za něho*

Můj bože, to je Upír!

XANTHIAS

Plamenem
mu hoří celý obličej!

DIONYSOS

Ach, kam,
ach, kam se mám teď schovat?

XANTHIAS

A kam já?

*Zděšeně pobíhají po jevišti. Dionysos se utěče do rchu jeviště u ředitel-
ské láže Xanthias do druhého rohu ke křov*

DIONYSOS *spínaje ruce k ředitelské láži*

Ach, řediteli, spas mě, zachraň mne,
a budeš se mnou pít — ó zachraň mne,
vždyť jsem tvůj bůh — jsem patron divadla!
Ach, řediteli, slyš!

XANTHIAS *shazuje vak*

Jsmo ztraceni,
ó mocný Heraklee!

DIONYSOS

Bože můj,
buď zticha, nevolej mne, prosím tě,
a neříkej to jméno, člověče!

XANTHIAS

Tak: Dionyse!

DIONYSOS

To je ještě horší!

*Zakrývá si hlavu. Xanthias podobně na svém místě. Po malé chvilí se
rozhlíží. Scéna se rozjasňuje*

XANTHIAS

Tak pojďme dále, vše je v pořádku!

DIONYSOS *stále jsa zakryt*

Co je?

XANTHIAS *jde doprostřed scény*

Buď klidný, pane můj, pojď sem!
Je po vši hrůze — strašidlo je pryč!

DIONYSOS *stále v téže pozici*

Přisahej!

XANTHIAS

Zeus buď svědkem!

DIONYSOS

Ještě!

XANTHIAS

Zeus

buď svědkem!

DIONYSOS

Ještě!

XANTHIAS

Zeus mi svědkem buď!

DIONYSOS *se odhalt*

Ach, běda, jak jsem zbledl, uviděv
tu příšeru!

Jde bázně ke Xanthiovi, rozhlíží se

XANTHIAS *ukazuje do ředitelské láže*

A tamhle ředitel
zas celý zrudl strachy o tebe.

DIONYSOS *pateticky*

Ach, odkud na mne dopadla ta strast?
Ký bůh mě ničí, koho vinit mám?

XANTHIAS *posměšně*

Dóm Diův blankyt nebo nohu času!
Za scénou je slyšet zvuk píšťal. Opět se trochu zetoří

XANTHIAS

Hej!

DIONYSOS *polekaně*

Co je zase?

XANTHIAS

Neslyšíš?

DIONYSOS *ještě ulekaněji*

A co?

XANTHIAS

Dech fléten.

DIONYSOS *naslouchá, radostně*

Vskutku! Také pochodní
mě vánek ovál velmi tajemný.
Nuž, skrčme se a tiše poslouvejme!

Přikrčí se oba u křovel v koutě jeviště, kde odhodil Xanthias vak

SBOR ZASVĚCENCŮ *za scénou zpívá*

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!
Bakchu, ó Bakchu, juch hej!

XANTHIAS *tiše k Dionysovi*

Aj, pane, to se zasvěcenců sbor
tu veselí, jak říkal Herakles!
Teď právě o Bakchovi zpívají.

DIONYSOS

I mně se zdá. Nuž, bude nejlépe
být zticha, abychom to zvěděli.
Rád uslyším, co o mně zpívají.

*Scéna chvíli prázdná, za scénou huďba. Potom vchází na
scénu z pozadí zleva sbor zasvěcenců. Nejprve ženský polo-
sbor. Každá žena má v pravé ruce pochodeň. Vede je ověšený
kněz, t. zv. daduchos, také s pochodní. Za ženami mužský
polosbor bez pochodní. Vede je náčelník sboru. Za písně oba
sbory zaujmou postavení ve střední části jeviště, ženy vlevo
— směrem ke křoví —, muži od nich vpravo. Náčelník sboru
uprostřed před nimi spolu s daduchem*

ŽENSKÝ POLOSBOR *zpívá do kroku*

Bakchu, ctěný v krajích ráje,
ty jsi slavný, mocný bůh.
Zavítej v náš luh a háje
ve ctitelů zbožný kruh!

CELÝ SBOR

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!

ŽENSKÝ POLOSBOR

Skráň si opřed z myrty věnci,
bujně křepči, dováděj,
se zbožnými zasvěcenci
slav ten ladný svatý rej!

CELÝ SBOR

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!
Zaujmou postavení

XANTHIAS *věští směrem k nejbližší ženě ze sboru*

Ó Persefono mocná, přeslavná,
jak vábně voní mi ta šunčička!

DIONYSOS

Buď zticha, chceš-li dostat aspoň kost!

*Náčelník sboru ustoupí vpravo stranou; sleduje další pohyby
sboru gesty a potleskem. Daduchos se postaví se vztyčenou
pochodní v čelo obou sborů (zastupuje boha, o němž se zpívá),
a oba dva sbory za jeho vedení tančí, prolétajíce se všelijak
a vyměňující si pochodně. Pozadí se občas osvětlí*

MUŽSKÝ POLOSBOR *zpívá*

Vzhůru! Jasná hvězda svítí,
Bakchos, nočních oslav bůh,
mává pochodní, pln kvítí,
třpytnou září plane luh.

CELÝ SBOR

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!

MUŽSKÝ POLOSBOR

Starcům nohy dovádějí,
strášli tíhu dlouhých let.
Svit nám, veď svou mládež k reji
na luh, kde je samý květ!

CELÝ SBOR

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!

*Melodie obou strof se zrychleně opakuje, přitom sbor jen tančí;
toliko hromadně vždy pronese refrén „Bakchu, ó Bakchu,
juch hej“*

DIONYSOS *za hřovím přemáhá chuť k tanci*

I mně to škube v nohou — hned bych šel
si zakřepčit v ten zasvěcenců rej!

XANTHIAS *ho zdržuje*

Ne, nejsi Bakchos — teď jsi Herakles!

Dionysos hlasitě zavzdychá

*Sbor zaujme tancem opět pívodní postavení. Náčelník po-
stoupí před něj a mluví do hledíště. Rozjasní se*

NÁČELNÍK SBORU

Buď posvátné ticho teď každý z vás
a odstup od našich sborů,
kdo z bájí svatých nepoznal nic
a nemá čistého srdce,
kdo neuzřel obřadů spanilých Mus
a nikdy netančil při nich,
kdo v žertech sprostých zálibu má
a tropí je nevhod a nečas,
kdo netiší rozbroje, nesváry, hněv
a není k občanům slušný,
ba naopak, dráždí a burcuje svár,
jen z touhy po vlastním zisku,
kdo za zmatků občanských v úřadě svém
se podplácet ochotně dává,
kdo zrazuje pevnosti, vojsko i zem
a tajné podává zprávy,
kdo hanobí chrámy a oběti v nich,
kdo básníku zkracuje platy,
když z velkého pána ztropiti smích
dle zvyku si na scéně troufal —
nuž, takovým káži a káži to zas
a po třetí slavně to káži,
ať od svatých sborů se vzdálí, a hned!

K členům sboru

A vy teď začněte píseň
a slavte pak celonoční rej,
jak sluší dnešnímu svátku!

Oba sbory za dalších písní rytmicky přecházejí po jevišti

POLOSBOR ŽEN *zpívá, jsa veden da duchem*

Persefono, čistá, jasná,
tebe slavím s jáсотem:
slyš mne, bohyně ty spásná,
ochraňuj nám rodnou zem!

CELÝ SBOR

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!

POLOSBOR ŽEN

Přijď, ó Demetro, ty paní
zasvěcenců, chraň svůj lid:
sboru, jenž se tobě klaní,
dopřej slavně zvítězit!

CELÝ SBOR

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!

POLOSBOR MUŽŮ *jde za nimi a zpívá*

Vzácný Bakchu, ty jsi stvořil
sladké písně, skočný rej:
zůstaň u nás, jásej, zpívej,
k bohyni nás provázej!

CELÝ SBOR

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!

Oba sbory se začínou proplétati tak, že vzniknou páry z muže a ženy

MUŽSKÝ POLOSBOR

Dej mi ruku, družko milá,
ukaž mi svých zraků třpyt!
Přivinu se k tvému řádu —
pojď a dej se políbit!

CELÝ SBOR

Bakchu, ó Bakchu, juch hej!

XANTHIAS *k Dionysovi*

I hrome, pohleď, jak se spářili
ti svatí! Hned bych si dal taky říc'
a rejdil s nimi!

DIONYSOS *chce vyběhnouti*

A což teprv já!

XANTHIAS *ho zadržel*

Ne, ne, můj pane, ty máš jiný cíl!
Hleď raději se vpytat na cestu!

Náčelník sboru zůstal pozadu, aby uzavíral průvod, jenž se ubírá v párech směrem k háji dozadu vpravo

DIONYSOS *hopkuje k náčelníkovi a zpívá theatrálně*

Ó rci, ó rci, ó rci
a rač mi zprávu dát,
kde Plutonův je hrad!
My dva jsme cizinci.

NÁČELNÍK SBORU *zpívá stejně, ukazuje vpravo*

Ó slyš, ó slyš, ó slyš,
jdi přímo za nosem,
a brzy budeš v něm!
Jste zcela blízko již.

Vážně se vzdaluje za sborem, zatím co Dionysos a Xanthias za ním hloupě hledí

SBOR *odchází zpívá*

Nuž, pojďme na květnatý luh,
jenž voní růžemi,
kde září sluncem jasný vzduch
a zvoní písňemi.

Tam zasvěcenci blažení
se baví tancem, hrou.
Kdo zbožně žil na zemi,
ti nikdy nezemrou.

Zajdou

DIONYSOS *probrav se z údivu, ke Xanthiovi*

Tak nalož si zas ty své věcičky!

XANTHIAS *kysele*

Nu ovšem, zas ta stará písnička!

Mrzutě si přehodí tyč s rancem přes ramě.

Podsouví strážník v krátkém chitoni, s dlouhým koptm v ruce, vyjde zprava. Napředne kopí proti Dionysovi, jenž právě vykročil

STRAŽNÍK

Ni krok! Kdo jsi?

DIONYSOS *sebevědomě*

Jsem silák Herakles.

STRAŽNÍK *šermuje koptm před tělem Dionysovým a křičí*

Ty sprostý darebáku, nestydo
a lotře, pralotrase zlotřilý —

Dionysos leknutím upadne

tos ty nám tady lapil nedávno
a málem zardousil psa Kerbera,
a paks ho vyvlekl a zmizel s ním —
a já ho hlídal! Ale teď tě mám!
Teď skála styžská s lůnem jako noc
tě bude střežit, acherontský tes,
jenž roní krev, a Erinyje zlé,
ty feny, honící se řekou Náрку;
a Echidna, ta děsná, stohlavá
tě bude škubat, plíce drásati,
a obě ledviny i s vnitřnostmi
ti vyrvou zkrvavené Gorgony.
Jen počkej, ihned běžím pro soudce!

Odkvápí vpravo

Dionysos pomalu vstává a ohmatává si zadnici

XANTHIAS

Co se ti stalo?

DIONYSOS

Po-a-al jsem se.

Ne, ne, mně spadlo srdce tuze dolů,
když jsem ty nadávky a hrozby slyšel.

XANTHIAS

Ty tatrmane! Tys mi hrdina!

DIONYSOS *dychtivě*

A ty ses nepolekal?

XANTHIAS *pohrdavě*

Pámbuví,
já jsem si toho ani nevšimnul.

DIONYSOS

Nuž, jsi-li ty tak velký hrdina,
buď nyní mnou! Zde vezmi kůži lva
a tento kyj, když nevíš, co je strach,
a já ti zase budu nosičem.

XANTHIAS

Sem rychle s tím — vždyť musím poslouchat.

*Odloží vak, spustí si trochu chiton, přehodí si lví kůži a vezme kyj.
Dionysos si chiton povytáhne*

XANTHIAS *honosivě*

Teď pohleď na Xanthia-Herakla,
zda bude baba, strašpytel jak ty!

DIONYSOS *si ho prohlíží*

Ba, vypadáš teď jako Babinský!
A já si nyní ranec naložím.

Učínt tak

Ách, to to tlačí, áchich, to to dře!

XANTHIAS *zhurta*

Nech blbých vtípů — za mnou hezky pojď!

Zleva od vody zaznívá slabě píseň a kvákot žab, zatím co odcházejí

DRUHÝ OBRAZ

*Prostranství před branou do podsvětlného města. Nalevo strom, pod ním sedátko.
Dionysos přichází s Xanthiou zleva. Shodí ranec, klesne na sedátko a utírá si čelo*

DIONYSOS

Uf! Počkej trochu!

XANTHIAS

Jenom chutě dál!

Zde už je brána, budem u cíle.

*Z brány vyběhne pítvabná dívka v prosté říze. Má se důvěrně ke
Xanthiovi, kterého pokládá za Heraklea. Dionysos vyskočí*

SLUŽKA PERSEFONINA

Ó Heraklee, drahý hrdino,
tys vskutku opět přišel? Rychle pojď!
Jak zaslechla má paní, Persefone,
žeš přišel, srdce jí hned zatlouklo,
a pekla chleba, kaše hrachové
pár hrnců vaří, vola zabila
a chystá koláče a buchtu. Pojď!

Xanthias je pln chuti, ale Dionysos ho ráhá zezadu za šat a krotí ho

XANTHIAS *rozpačitě*

Ó děkuji, jste příliš laskavé!

SLUŽKA *horlivě*

Můj bože, já tě přece nenechám
jít jinam! Vždyť ti dala usmažit
i kuřátka a plno pamlsků
ti peče, chystá vínko nejsladší!
Tak pojď už se mnou!

Táž hra mezi Xanthiou a Dionysem

XANTHIAS *odmltá*

Vřelé díky!

SLUŽKA

Ach,

tys blázínek, a já tě nepustím.

Důvěrně mu šeptá

I pištkyni tam máme, hezounkou
jak obrázek, a párek tanečnic
je u nás —

XANTHIAS *lačně, Dionysos ho marně tahá*

Tanečnice, povídáš?

SLUŽKA *přítakává*

Ba, mladoulínké, pravá holátka!
Tak pojď už dále, už se chystá stůl
a kuchyně je vzhůru nohama!

XANTHIAS *překotně*

Tak běž a ohlas — ohlas především
těm tanečnicím, že jsem u nich hned!

Služka odkvapí do brány

XANTHIAS *velkopansky k Dionysovi*

Hej, hochu, za mnou, pones mi ten vak!

DIONYSOS

Hej, počkej! Snads to nebral doopravdy,
když jsem tě v žertu dělal Heraklem?
Snad nebudeš přec tropit hlouposti?
Jen vezmi zase ranec, Xanthio!

XANTHIAS

Co? Zamýšlíš mi zase odejmout,
cos mi dal sám?

DIONYSOS *mu odmltá kyj*

Tak rychle, už to činím.

Svlec kůži!

XANTHIAS

Bozi, svědky buďte mi,
vám při svou zůstavuji!

Soléka lot kůži

DIONYSOS

Prosím tě,
nech bohy na pokoji. Smrti syn
a rab jsi — jakpak budeš Heraklem?

XANTHIAS

Nu dobrá, měj si to! Však dá-li Bůh,
ty budeš mne zas jednou potřebovat.

*Oba si upraví ústroj. Dionysos vykročí pyšně vpřed.
Z brány vyběhnou dvě hospodské*

I. HOSPODSKÁ *volá do brány*

Plathano! Plathano!
Pojď rychle sem! To je ten darebák,
co přišel do hostince nedávno
a snědl šestnáct pecnů!

II. HOSPODSKÁ

Pámbuví,

toť on!

XANTHIAS *strouhá mrkvičku*

He, he! Někomu bude zle!

I. HOSPODSKÁ *se obrací ke Xanthiovi*

A dvacet porcí kýty pečené
nám zhlta!

XANTHIAS

To si někdo odskáče!

DIONYSOS

Ty, ženo, blázníš!

I. HOSPODSKÁ

Snad si nemyslíš,
že v těchhle střevíčkách tě nepoznám
a v žluté suknici! — A co těch ryb
mi zhlta nakládaných — to je nic?

II. HOSPODSKÁ

A hrome, toho syra čerstvého!
I s lískami jej hltal, darebák!

I. HOSPODSKÁ

A když jsem potom chtěla peníze,
on koukal na mne zuřivě a řval.

XANTHIAS

Tak on to umí, tak to dělá všude!

I. HOSPODSKÁ

A tasil meč, jak by se pomínil!

II. HOSPODSKÁ

Já ubohá!

I. HOSPODSKÁ

A tak nás poděsil,
že na půdu jsme obě utekly.

II. HOSPODSKÁ

A on pak uplách', sebrav ubrousky!

XANTHIAS

Tak on to umí! A co podniknete?

II. HOSPODSKÁ *k první*

Já půjdu pro stráž, ty jdi pro soudce!

I. HOSPODSKÁ

Hned běžím! —

K Dionysovi

Ó ty chřtáne ničemný,
jak ráda kamenem bych vytloukla
ti zuby, co mi vyžraly mé zboží!

II. HOSPODSKÁ

A já bych tě zas do propasti svrhla!

I. HOSPODSKÁ

A já bych vzala sekáček a chřtán
ti rozsekala, který zpolykal
mi tolik chlebů! Ale ty se těš!

*Obě odběhnou do brány. Rozpačitá pauza, za níž stojí
Xanthias povýšeně odvrácen od Dionysa, a ten na něho občas
zkroušeně pohlédáne*

DIONYSOS *vřele*

Ať zhynu, Xanthio — ach, mám tě rád!

XANTHIAS

Já vím, kam míříš, ale škoda slov!
Už Heraklem ti nebudu.

DIONYSOS

Ne, ne
ach, neodmítej, drahý Xanthoušku!

XANTHIAS *výsměšně*

A jakpak mohu býti Heraklem,
já pouhý rab, a přitom smrti syn?

DIONYSOS

Vím, že se hněváš právem — kdybys mi
teď natlouk', věř mi, ani nehlesnu.
Však — jestli ti to ještě odejmu —
— *pateticky* —
ať zahynu sám i s ženou, dítkami,
ať bídně pojdu s celým rodem svým!

XANTHIAS

Nu dobrá, přijímám tu přísahu,
s tou podmínkou se zase převléknu.
*Oba se znovu přestrojí. Hned poté se vyhrne z brány Aiakos,
podsvětlí strážník, pochopové, obě hospodské a jiní*

AIAKOS *chytne se strážníkem Xanthiu*

Hned spoutejte mi toho zloděje,
jenž ukradl nám strážce Kerbera —

OBĚ HOSPODSKÉ

A bez groše nám vyžral hospodu!

AIAKOS *k pochopům*

Tak rychle!
Strážník se snaží spoutati Xanthiu

DIONYSOS *strouhá mrkvičku*

Heč, někomu bude zle!

XANTHIAS *se brání*

Jdi k ďasu! Nechodte mi k tělu!

AIAKOS

Co,
ty vzdoruješ? Hej, na něj, biřici,
a přemozte mi toho chlapíka!

DIONYSOS *ironicky*

Není to hrozné, bítí někoho,
že trochu kradl?

XANTHIAS *zuřivě*

To je příšerné!

AIAKOS

Ba, hrozné, strašné!
Xanthias je biřici přemožen

XANTHIAS *vzdává se, klidně*

Ať mě vezme ďas,
chci zemřít, jestli jsem kdy přišel sem
a chloupek jediný tu ukradl!

Hlasitý protest u hospodských

A budu jednat jako gentleman:
— *ukazuje na Dionysa* —

zde vezmi mého otroka a dej
ho zmučit, chceš-li mítí svědectví,
a zab ho třebaš — dám ho zadarmo!

AIAKOS

A jakpak ho mám mučit?

XANTHIAS

Jak jen chceš!
Bud' na žebřík ho uvaž, nebo dři
mu kůži s těla, dej ho na skřípec
a bij ho ježkem, nebo do nosu
mu nalij octa, žhavým železem
ho pa! — a zkrátka, dělej s ním, co chceš!

AIAKOS

Jsi slušný! Zmrzačím-li mučením
to chlapisko, dám za něj náhradu.

XANTHIAS *nedbale*

I nechci! Odved' ho a muč ho jen!

AIAKOS

Ne, raděj tady, aby do očí
ti svědčil! *K Dionysovi zhurta*
Ranec ihned slož
a odpovídej — ale žádnou lež!

DIONYSOS *shodí ranec*

Já slavně zapovídám každému
mě mučiti! Jsem bůh! Kdo neposlechne,
ať na sebe pak naříká!

AIAKOS *užasle*

Co pravíš?

DIONYSOS

Jsem bůh — jsem Dionysos, Diův syn,
a to — *ukazuje na Xanthiu* —
můj sluha!

AIAKOS *ke Xanthiovi*

Slyšíš to?

XANTHIAS *lhostejně*

I ba!
Tím spíše výprasku si zaslouží:
nic neucítí, je-li vskutku bůh.

DIONYSOS *vztekle ke Xanthiovi*

I ty se za boha přec vydáváš,
a musíš dostat stejně jako já!

XANTHIAS

Toť zcela správné!
K Aiakovi Koho tedy z nás
tu spatříš dřive naříkat a řvát,
nuž, toho nepokládej za boha!

AIAKOS

Jsi, na mou duši, pravý gentleman!
Tak připravte se!
K jednomu z pochopů Dej mi karabáč —
K druhým — a vy je oba držte!

XANTHIAS

Ale jak
nás budeš oba spravedlivě bít?

AIAKOS

Toť snadné: dostanete oba dva
vždy jednu ránu.

XANTHIAS

Dobře.

Pochopové drží Dionysa a Xanthiu s tělem kupředu skloněným

AIAKOS

Udeří Xanthiu přes zadek

Hotovo!

XANTHIAS *jako by se nic nestalo*

Dej pozor, zdali sebou jenom hnu!

AIAKOS

Už dostals ránu.

XANTHIAS

Nevím o tom nic.

AIAKOS *ukazuje na Dionysa*

Teď toho udeřím.

Udeřt Dionysa; živá účast hospodských

DIONYSOS *jako by nic necítil*

A kdy to bude?

AIAKOS

Už padla!

DIONYSOS

Vždyť jsem ani nepšíknul!

AIAKOS

Toť divné! Zkusím zase druhého.

XANTHIAS

Tak dělej! *Aiakos udeřt silněji*

XANTHIAS *se prohne*

Jé — je —

AIAKOS *upadá*

Bolelo tě to?

XANTHIAS *se vzpamatuje*

— je — je dnes pátek nebo sobota?

AIAKOS

Toť vskutku chlapík! Teď jdu k druhému.

Udeřt Dionysa; hospodské se radují

DIONYSOS *se pokrčí*

Ách — ácha —

AIAKOS

Co je?

DIONYSOS *skončí hluchým smíchem*

— cháchachachacha!

Já jsem si vzpomněl na výtečný vtip.

AIAKOS *mu hledí do tváře*

Proč tedy pláčeš?

DIONYSOS

Cítím cibuli

tu z těchhle libosmradných krčmářek.

HOSPODSKÉ

Ty darebáku, a ty voníš, vid'?

Ukazuje mu na zadek

AIAKOS

A bití nedbáš?

DIONYSOS

Co mi po ranách!

AIAKOS

Tak musím jít zase k druhému.

Udeřt silně Xanthiu

XANTHIAS *zařve*

Au —! *Zarazt se*

AIAKOS

Co je?

XANTHIAS *výrazně*

Autorita musí bejt!

Ukazuje na Dionysa

Teď zkus tu autoritu na něm zas!

Aiakos udeří Dionysa

DIONYSOS *vzkřikne*

Je — je — přejde náhle do zpěvu
-li pak to pravda nebo ne,
že plyne dudáček po vodě?

XANTHIAS *k Aiakovi*

To zabořelo, slyšels?

DIONYSOS

I kdepak!

XANTHIAS *k Aiakovi vztekle*

Tak nepořídiš! Tluč ho do břicha!

AIAKOS

I na mou duši!

K Dionysovi

Nastav rychle břich!

Pochopové Dionysa vzpřílní a vystřelí mu břich. Aiakos udeří

DIONYSOS *rychle stáhne břich a vzkřikne*

Aj! — aj - ta, ajta, zřím tu policajta!

Ukazuje na strážníka

AIAKOS *kroutí hlavou*

Mně nelze, při Demetře, rozeznat,
kdo z vás je bůh. Nuž, pojdte do hradu!
Můj pán a Persefone, jeho choť,
vás jistě pozná — vždyť jsou taky bozi.

DIONYSOS *zkrúšeně*

Máš pravdu, přál bych si však, abys byl
ten nápad dostal, nežs mi nařezal!

*Dionysos i Xanthias se bolestně ohmatávají. Pak sebere Xanthias svůj
ranec. Diváci se rozestoupí. Jejich středem odchází Aiakos, strážník,
Xanthias, Dionysos a pochopové do brány. Hospodské si ulevují hro-
zivými posunky*

LID *k tomu zpívá do pochodu*

Jen kupředu, kupředu, napněte krok
a vstupte do podsvětní brány!
Ať pán jsi či otrok, ať přítel či sok,
soud boží zkříží ti tvé plány!
Jen dál, jen dál, jen dál!

*Za posledních slov se ozve zleva žabí kvákor. Dionysos se obrátí a
zahrozí tím směrem*

DĚJSTVÍ TŘETÍ

Před podsvětlním palácem. Vlevo u vchodu křeslo, v popředí oltář. Strážník vychází s Xanthiou v důvěrném rozhovoru z paláce

STRAŽNÍK *ke Xanthiovi*

Tvůj pán je přec jen gentleman, a Zeus tě spasil!

XANTHIAS

Jak by nebyl gentleman?
Vždyť zná jen chlást a holčičky a slast!

STRAŽNÍK

Že však tě nespráskal, když do očí
ti dokázal, žes jeho otrokem
a že ses dělal pánem!

XANTHIAS

Však by to
byl pykal!

STRAŽNÍK

To sis věru počínal
jak otrok! To já dělám taky rád.

XANTHIAS

Že rád — ty, rád?

STRAŽNÍK *přítakává*

Jsem v nebi devátém,
když mohu pány tajně proklínat.

XANTHIAS

Což bručet hněvivě, když ze dveří
jdeš po výprasku?

STRAŽNÍK

To mě taky těší.

XANTHIAS

A do všeho se plésti?

STRAŽNÍK

Ach, jak rád!

XANTHIAS

Ó pobratime! A což naslouchat,
co páni mluví?

STRAŽNÍK

Po tom přímo blázním!

XANTHIAS

A lidem venku všechno povídat?

STRAŽNÍK

Ach, když to dělám, je mi, jako bych
se mazlil s holkou!

XANTHIAS

Bože na nebi!

Sem pravici a dej se políbit
a sám mě polib!

Objímají se. Z paláce se ozývá hluk hádky

XANTHIAS

Ale u Dia,
jenž chrání lotrů plémě, pověz mi,

co je to uvnitř za hluk, kdo to řve
a laje?

STRAŽNÍK

Aischylos a Euripides.

XANTHIAS *se divot*

Aj!

STRAŽNÍK *důležitě*

Velké, velké věci u mrtvých
se dějí, je tu velké vzbouření.

XANTHIAS

A proč?

STRAŽNÍK

Je zvykem u nás v podsvětí,
že ten, kdo v ušlechtilých uměních
se vyznamenal nad své soupeře,
je živen čestně v zdejší radnici
a trůní vedle Plutona —

XANTHIAS

Ach, tak!

STRAŽNÍK

— až přijde jiný, který v umění
jej předstihl; pak musí ustoupit.

XANTHIAS

A copak pobouřilo Aischyla?

STRAŽNÍK

Ten na tragickém trůně vévodil,
jsa mistrem toho umění.

XANTHIAS

A kdo

jej nyní má?

STRAŽNÍK

Nu, právě nedávno
sem přišel Euripides —

XANTHIAS

Ano, vím;
můj pán si právě přišel pro něho.

STRAŽNÍK

Nu, to si vybral toho pravého!
Jak přišel, začal ukazovat hned
své umění všem lotrům, zlodějům
i otcovrahům, svůdcům, taškářům,
jichž je tu množství. Ti když slyšeli
ty protimluvy, kličky, vytáčky
a sofismata, moudrost moderní,
již do úst vkládat zná svým osobám,
jak potřeběni prohlásili ho
hned mistrem. On se ovšem nafoukl
a domáhal se trůnu, na kterém
až dosud seděl moudrý Aischylos.

XANTHIAS

A neházeli po něm kamením?

STRAŽNÍK

Chraň bůh! Dav křičel, aby určil soud,
kdo z nich je větším mistrem v umění.

XANTHIAS

To křičela ta cháska ničemná?

STRAŽNÍK

Ba, ta, a křik ten nebem otrásal.

XANTHIAS

A neměl spojenců i Aischylos?

STRAŽNÍK

Nu, řádných lidí — *ukazuje do hledíště* —
— je tu pořádku,
a kritici — ne, o těch ani muk!

XANTHIAS

A co se chystá Pluton učinit?

STRAŽNÍK

Hned závod ustanovil jim a soud
a zkoušku jejich umění.

XANTHIAS

A proč
se nedomáhal trůnu Sofokles?

STRAŽNÍK

Kdež ten! Když přišel, zlíbal Aischyla
a nabídl mu svoji pravici.
On chtěl mu sice postoupiti trůn,
však Sofokles chtěl zůstat v záloze.
A zvítězí-li Aischylos, chce on
se chovat klidně; ne-li, bude prý
se bít o trůn s Euripidem sám.

XANTHIAS

A dojde tedy k boji?

STRAŽNÍK *přikyvuje*

Za chvíli
se budou tady velké věci dít.
Zde budou vážit múzu na vahách —

XANTHIAS

Co, tragedii budou vážit?

STRAŽNÍK *přisovdčuje*

— a lokty, sáhy taky vynesou
a krychle —

XANTHIAS *spráskne ruce*

Budou ji měřit na litry?

STRAŽNÍK *přisovdčuje*

— a pravitka i krokve. Euripides
prý bude tragedii zkoumati.

XANTHIAS

To ponese as těžko Aischylos!

STRAŽNÍK

Ba, stál tam sehnut, hleděl jako býk.

XANTHIAS

Kdo soudcuje?

STRAŽNÍK

To byla těžká věc,
neb shledali, že dobrých kritiků
už takřka není; Athéňané pak
se nezdáli zas Aischylovi vhod.

XANTHIAS

Měl asi za taškáře mnohé z nich.

STRAŽNÍK

Tak jest, a jiné zase za hloupé,
by posoudili žílu básnickou.
I svěřili to tvému pánovi;
ten prý je znalce v onom umění.

XANTHIAS *spráskne ruce*

Ó bozi, takovému hlupáku?! —
Však nyní hledme zmizet, přáteli!
Když mají páni něco vážného,
buď jist, že zpravidla do odnese
náš hřbet!

Chystají se oba odejítí napravo

STRÁŽNÍK

Ha, tudy nelze! Kráčí sem
dav zasvěcenců.

XANTHIAS

Aby je spral kat,
ty svaté blázny! Rychle nalevo!

*Běží doleva. Ve vratích paláce se objeví Dionysos (bez kyje a lot kůže)
a Pluton s průvodci*

DIONYSOS *ke Xanthiovi*

Hej, hola, stůj! Kam běžíš, Xanthio?
Pojď sem!

PLUTON *k strážníkovi*

A ty se, strážce, postav sem!

*Xanthias a strážník jdou schliple ke svým pánům. Pluton se uadí na křesle;
po stranách několik průvodců, z nichž jeden drží skříňku se žhavým uhlím, druhý
nádobku s kadidlem, jiný váhy, jiný míry. Strážník si stoupne opodál trůnu*

PLUTON *k strážníkovi*

Dej pozor, aby žádný otrapa
se nepřiblížil k trůnu našemu
a zápas nerušil svým pokřikem!

*Z palácových vrat vyrazí nakašený Euripides, za ním Aischylos, hněvivě
bručící a gestikulující. Dionysos hned přistoupí k Euripidovi a konejší ho*

EURIPIDES

Ne, já se nevzdám trůnu, nech mne být;
jsem jistě lepší umělec než on.

DIONYSOS *k Aischylovi*

Co mlčíš? Vždyť ho slyšíš, Aischyle!
Aischylos pobouřeně potřásá hlavou

EURIPIDES

Ten bude nejdřív mlčet vznešeně;
tím dělal právě divy v dramatech,
a jinak nesvede nic kloudného.

Aischylos se chystá vybuchnout

DIONYSOS *k Euripidovi, krotě gestem Aischyla*

Človíčku, nemluv tu tak z vysoka!

EURIPIDES

Vždyť já ho znám — už dávno prohlédl
jsem naskrz toho tvůrce divochů
a bezuzdného hromoslovce zbrklého!

AISCHYLOS *vybuchne*

Aj, synu zelinářské bohyně,
ty sběrateli žvástů z ulice
a tvůrce hrdin v cáry oděných
a žebrajících, ty chceš s takovou
jít na mne? Počkej, tahle slova tvá
ti přijdou draho!

DIONYSOS

Přestaň, Aischyle,
a nerozpaluj vztekem útroby!

Stoupne si mezi oba protivníky

Zatím přichází zprava sbor zasvěcenců se zhasenými pochodněmi

SBOR *zpívá, klaní se Plutonovi a rozestavuje se po stranách oltáře*

Z posvátných lesů a zelených niv
nás volá zápasu chvíle.
Mocnému vládci se pokloňme dřív,
svá místa pak zaberme čile!

DIONYSOS *ke Xanthiovi*

Hej, Xanthio, dej oheň na oltář!

Xanthias vezme od jednoho Plutonova průvodce skřítku se žhavým uhlím, položí ji na oltář a fouká do uhlí

SBOR *zpívá*

Oltář se rozzářil plamenem již,
dvě soků ve střehu stojí.
Zapalme pochodně, přistupme blíž
a žehnejme svatému boji!

Zapalují si postupně pochodně, kývají pak jimi směrem k Aischylovi a Euripidovi; potom se rozestaví

DIONYSOS

Xanthio, podej kadidlo —

K Euripidovi a Aischylovi a vy

se přichystejte oba k zápasu!

Postoupí všichni tři kupředu k oltáři. Xanthias vezme od Plutonova průvodce nadobu s kadidlem a přistoupí k nim

AISCHYLOS

Mám vejít v zápas s tímto mrzákem,
jenž múzu tragickou tak znesvětil?

DIONYSOS

Ó zadrž, velectěný Aischyle!

K Euripidovi

Hleď, Euripide, vypadá to tak,
jak by se měla bouřka strhnouti.

Nuž, silným-li se dosti necitíš,
rač zmizet zavčas, aby nerozbil
svým pádným hromobitím hlavu tvou
i se slavnými tragediemi!

K Aischylovi

Ty, Aischyle, však vzteku nech a dej
se zkoušeti i zkoušej zcela klidně!

Přec není slušno, aby básníci
si nadávali jako hokyně!
Ty praštíš hned jak zapálený dub!

EURIPIDES

Jsem připraven a nijak necouvám.
chci trhat jeho mluvu, hudbu, zpěv,
a chce-li tomu, dám si trhati
své tragedie všechny od něho.

DIONYSOS

A copak ty chceš dělat, Aischyle?

AISCHYLOS

Zde v podsvětí bych neměl závodit;
jeť nerovný tu mezi námi boj.

DIONYSOS

Jak to?

AISCHYLOS

Vždyť nezemřela s tělem mým
má poesie, s ním však — *ukazuje na Euripida* —
umřela,
i může jí tu k boji užívat.
Však chceš-li tomu, musím poslechnout.

DIONYSOS *ke Xanthiovi*

Nuž, kadidla mi podej, Xanthio,
a my se před zápasem o věhlas
teď pomodleme, abych rozsoudil
ten slavný boj co nejznalečtěji.

Ke sboru

Vy píseň k Musám přitom zapějte!

Zatím co sbor zpívá, hází Dionysos do ohně kadidla a potíchu se modlí

SBOR *zpívá*

Ó Musy, vy panny svaté,
ó shlédněte na tento boj!
Teď zaplanou jazyky vzňaté
a vytryskne důvtipu zdroj.

Dva mistři slov,
dva mistři zpěvu
svá ústa si brousí
o ocel hněvu,

a zarsí jiskry jak blesků žár.
Ó shledněte na ně a dejte jim zdar!

DIONYSOS *k oběma básníkům*

I vy se pomodlete před bojem!

AISCHYLOS *házeje do ohně kadidla*

Demetro, tys mé srdce kojila:
dej, ať jsem hoden mysterií tvých!
Odstoupí

DIONYSOS *k Euripidovi*

Vhod' kadidla i ty!

EURIPIDES *odmítavě*

Ó děkuji!
Já vzývám jiné bohy.

DIONYSOS

Nějaké
své soukromé a rázu nového?

EURIPIDES

Tak jest.

DIONYSOS

Nuž, modli se k těm bohům svým!

EURIPIDES *vztahuje ruce*

Ó blankyte, má pastvo, jazyku
jak káča mrštný, vtipe důvtipný
a chřípě bystročiché, dopřejte
mi řízně strhat verše sokovy!

SBOR *zpívá a tančí*

Kdo zvítězí as, kdo zvítězí as?
To zvíme, to zvíme už za krátký čas!

Teď v kolbiště vstupte
a rvete se, tupte!
Je rozlícen jazyk
a nabroušen vtíp.
Čím víc, tím líp,
čím víc, tím líp!

Ukazují na Euripida

Ten ostrý a hladoučký jazýček chová
a druhého bodne jak had.

Ukazují na Aischyla

Ten vyvrátí z kořene olbřímí slova
a do lebky bude mu prát.
Kdo zvítězí as, kdo zvítězí as?
To zvíme, to zvíme už za krátký čas!

DIONYSOS *k oběma básníkům*

Nuž, mluďte rychle, ale vše,
co řeknete, buď vtípné,
jen žádné mlžiny ni to,
co umí kdekdo říkat!

EURIPIDES

Sám o své vlastní osobě,
co zmohu v poesii,
chci promluvit až naposled.
Dřív dokáži zde tomu,

že kejklíř byl a podvodník
a šálil obecenstvo,
jež předtím tragik Frynichos
tak vychoval, že zblblo.
On zakuklil a posadil
vždy kohos na jeviště,
buď Achilla či Niobu,
jich tváře neukázal,
a nechal je tam dřepěti
bez jediného slůvka.

DIONYSOS *udíveně*

Máš pravdu, ani nehlesli!

EURIPIDES

A zatím proudem zpěvů
kol dokola se valil sbor,
a oni byli němí!

DIONYSOS *naivně*

Mne těšilo to mlčení
a měl jsem z něho radost —
Euripides se po něm ožene

DIONYSOS *se lekne, rychle*

— mám radost však i z plků tvých!

EURIPIDES

Nu, byl jsi notný hlupák!

XANTHIAS *jedovavě*

Ba, tento výrok platí však
i o přítomném čase!

DIONYSOS *se obrátí na něho*

Ty chlape, mlč! Ač — *rozpačitě* —
možná — snad —
máš pravdu, Euripide,
já nevím sám. Však pověz mi,
proč on to všechno dělal?

EURIPIDES

Jen z kejklířství! Chtěl diváka
tak napínat, by seděl
a čekal, až ta osoba
se ozve. Zatím drama
mu ubíhalo.

DIONYSOS

To je kos!
A tak mě tedy klamal?
Aischylos jeví nevoli

DIONYSOS *k němu*

Co trháš sebou hněvivě?

EURIPIDES

Mé důkazy ho pálí!
A když to takhle natropil,
a drama k polovici
už došlo, tucet būvolích
dal slov svým rekům pronést,
slov ohřívěných, huňatých
a hrůzostrašných potvor,
jež neznal nikdo z diváků.

AISCHYLOS *přemáhá vztek*

Ouvé, ouvé!

DIONYSOS *k Aischylovi*

Buď zticha!

EURIPIDES

Nic zřetelného nevyřkl —

DIONYSOS *k Aischylovi*

Tak přestaň skřípat zuby!

EURIPIDES

— měl v básních samé psohady
a ptáky orlonohy
a jakés kozlojeleny
a slova krkolomná,
jimž nikdo nemoh' rozumět.

DIONYSOS

Můj bože, na mou duši,
já sám jsem jednou probděl noc
a nadarmo jsem badal,
co to je asi za ptáka
Aischylův komoňokohout!

AISCHYLOS *vztikle k Dionysovi*

Ty nedouku, to byl znak,
jenž lodní kormu zdobí!

EURIPIDES

Cožs musel takou blbinou
své tragedie plnit?

AISCHYLOS

Ty chlape bohům protivný,
a čímpak tys je plnil?

EURIPIDES

Nu, ptáky orlonohy ne,
ni komoňokohouty!

Když já jsem převzal od tebe
naš obor, tragedii,
tak nabubřelou bombastem
a sádlem těžkých frází,
hned jsem ji hezky odtučnil
a váhy jsem jí ubral,
tu procházkou a tanečkem,
tu lehkým projimadlem,
a také štavou z tlachanin,
již jsem si zcedil z knížek,
a sólových též arií
jsem dal jí často jísti.
A nežvanil jsem nazdařbůh
a páté přes deváté:
kdo vystupoval, musel hned
svůj rod a původ hlásit,
čím měl být v kuse.

AISCHYLOS

Lépe tak,
než kdyby tvůj byl hlásil!

EURIPIDES

A počnouc hlavní osobou
mi nikdo nezahálel
v mých kusech: žena mluvila
a mluvil také otrok
a mluvil pán a dívka též
i stařena.

AISCHYLOS

A takto
jsi setřel všechny rozdíly,
jež mají dělit stavy!

EURIPIDES

Já jednal jako demokrat!

DIONYSOS

Můj milý Euripide,
tu svoji demokratičnost
nech raděj na pokoji!
Je plna králů, šlechticů
a zpupných oligarchů.

EURIPIDES *ukazuje do hlediště*

A diváky jsem naučil
moderní pravé mluvě!

AISCHYLOS *horlivě přísvedčuje*

V tom souhlasím, a protos měl
dřív puknout, nežs to proved'!

EURIPIDES

Já puknout? Teprv ode mne
se naučili myslet
a vidět, chápat, rozumět,
vše bystře prohlédati —

AISCHYLOS *mu skočí do řeči*

— a kouti pikle, strojit lest
a všelijaké léčky
a podezírat každého,
mít lásky, žárlit, vraždit:
v tom také souhlasím!

EURIPIDES

A co
jsem činil nesprávného?
Já představoval člověka,
jak žije a jak tyje,
já představoval rodinu
a lidi z masa, krve,

ne z oněch světů mátohy
jak ty, kdyžs omamoval
své posluchače rachotem
svých blesků, třesků, plesků.

PLUTON

Nuž, dosti, Euripide, dost —
ať promluví teď druhý!

SBOR *zpívá a tančí*

Hój, hój
směle v boj,
k zápasu se chutě stroj!
Tys pravý náš rek!
Však mírni svůj vztek
a plachty sviň,
jen zlehounka plyň,
až zachytíš vítr,
pak nésti se nech
a vyraz mu z hrudi
poslední dech!
Hój, hój,
směle v boj!

NÁČELNÍK SBORU *k Aischylovi*

Ty, který jsi vznešená slova jak věž
nám první z Hellénů vtzyčil
a nádherně vyzdobil tragický tlach,
teď spusť své pryšticí zřídlo!

AISCHYLOS

Z té setkané s ním mě pojímá hněv
a zlobou se útroby bouří,
že s ním se mám hádat; by neřekl však,
že v úzkých jsem před ním, chci mluvit.

K Euripidovi

Nuž, odpověz, pro jaké přednosti as
je básník obdivu hoden?

EURIPIDES

Když obratný jest a poučit zná
své diváky, lepšími činit
když dovede občany ze vsí a měst.

AISCHYLOS

A ty-lis tak nečinil nikdy,
však z lidí řádných a počestných vždy
jsi činíval občany horší,
co zasloužíš za to?

DIONYSOS *rychle*

Já odpovím: smrt.

A toho — *ukazuje na Euripida* —
se nemusíš tázat!

AISCHYLOS *k Dionysovi*

Jen považ, jaké jsem občany já
mu odkázal, chlapíky řádné!
Byl každý jak obr a skutečný rek,
a žádný pan - občan - vyklouz,
ni povaleč, chytrák, vymetač kors
neb ničema, jako jsou nyní:
ne, sršeli kopím a oštěpem dřív
a přílbami s chocholem bílým
a mlatem a holení, jejich pak hruď
kryl nezdolné odvahy pancíř!

EURIPIDES *spíná ruce*

Ó hrůza, toť přespříliš!

DIONYSOS *se chytá za hlavu*

Bože, ten chlap
mě rozdrťí plozením přílbic!

XANTHIAS

Hej, hrdino Herakle, zase máš strach
a srdce ti do sukni spadlo?
Nuž, kyje se chop, tím rozbij mu leb,
a přestane plodit ty přílby!

AISCHYLOS *ke Xanthiovi*

Ty bídný cháme, ty odvahu máš
tak mluvíti?

XANTHIAS

Tomu nás učil
zde Euripides!

AISCHYLOS

Ba, učil vás tak,
i řádné otroky zkazil!

DIONYSOS

Však ty si dej pozor, sic bude tvůj hřebec
hned pykat tu svobodu slova!

EURIPIDES *k Aischylovi*

Cos učinil ty, žes odchoval nám
tak zdatné a počestné muže?

Aischylos odmitavě mlčí

DIONYSOS

Nu, Aischyle, mluv a nebuď tak hrd
a nejednej svévolně v zlosti!

AISCHYLOS

Já vytvořil kus, jenž bojů je pln:
svých „Sedmero hrdinů u Théb“!
A kdekterý muž tu truchlohru zřel,
hned hrdinou zatoužil býti.

Pak dával jsem „Peršany“, slavnou tu hru,
a vštípil jsem občanům touhu
vždy nad vojsky nepřátel zvítězit, tím,
že vítězství Reků jsem slavil.
Nuž, takové látky si básník má brát!
Jen pohlédni do dávných časů:
ti nejlepší pěvci se snažili vždy
být k užítku výtvořů svými.
Však nepředváděl jsem nikdy, ví bůh,
já nevěstky, jako je Faidra,
a nikdo by neřekl, že bych kdy já
byl ženu, jež miluje, zbásnil.

EURIPIDES

Ba, ze vděků lásky neznáš ni zbla!

AISCHYLOS

A také si nepřeji znáti!
Však na tobě, jakož i na všem, co tvé,
tak přemnoho Venuše lpělo,
žeš byl jí uvržen v záhubu sám!

DIONYSOS *k Euripidovi*

I namoutě — checheche — jářku,
cos básnil o jiných ženách, to sám
jsi u svých ženušek poznal!

EURIPIDES *k Aischylovi*

Ty bídáku, jakpak má Faidra či kdo
být na škodu občanstvu mohla?

AISCHYLOS

Ty manželky občanů, počestné dřív,
jsi naučil milovat hříšně
a unikat nevěry následkům zlým
a hanbě smyčkou či jedem.

EURIPIDES

Ta pověst o Faidře byla přec dřív. ¹⁰²
Či já jsem ji teprve zbájil?

AISCHYLOS

Ba, byla, však takovou neřest a hřích
má básník raději skrývat,
ne na scénu nosit a v divadle hrát! ¹⁰⁶
Jeť básník učitel ctnosti!
Než jakoupak neřest jsi nezbásnil ty?
Tys uvedl na scénu kuplířek houf
a macechy, vášní jež k pastorkům žhnou,
a ženy, jež k porodu volí si chrám,
a sestry, jež bratrům léhají v klín,
a jiné zas ženy, jež říkají: „Ach,
zda žítí anebo nežít?“

XANTHIAS *se chytá za šíji*

Ne, ne, jen žádný nežít — ten moc bolí!
Raději žid, a hodně prachatý!

PLUTON

Nuž, dále — Euripide, zkoušej dál!

NÁČELNÍK SBORU *k oběma básníkům*

Nebojte se, muži slavní,
že by vzácné diváctvo
zcela neporozumělo
vaším jemným rozborům.
Jsou to hlavy znamenité,
praví znalci básnictví,
na rvačky pak literární
už si dávno uvykli.
Proto buďte ujištěni,
že vás dobře pochopí

a z té vaší slavné vojny
budou míti radost jen!

Dionysos dá pokyn Euripidovi

EURIPIDES *k Aischylovi a Dionysovi*

Teď ke tvým prologům se obrátím,
bych zkoušel tragedie první část,
jak skládal ji ten zvláštní výtečník.

DIONYSOS

A které budeš zkoušet?

EURIPIDES

Přečtené.

A nejdřív říkej prolog z Oresteie!

DIONYSOS

Buď každý zticha! Mluv již, Aischyle!

AISCHYLOS *deklamuje*

„Ó podzemský ty Herme, pomoci
a záštitou mi buď, když v tuto zem
se navracím a do ní přicházím“.

Euripides ho gestem přeruší

DIONYSOS

Máš nějakou výtku?

EURIPIDES

Ovšem, přes tucet.

DIONYSOS

Vždyť to jsou toliko tři veršičky!

EURIPIDES

A v každém chybil aspoň dvacetkrát.

Aischylos jeví nevoli

DIONYSOS

Slyš, co ti radím, Aischyle, a mlč,
sic přidělá ti ještě více chyb!

AISCHYLOS

Já jemu mlčet?

DIONYSOS

Raděj poslechní!

EURIPIDES

Ten chybuje, jak ústa otevře!

AISCHYLOS

A v čem jsem chybil?

EURIPIDES

Praviš „pomoci

a záštitou mi buď“. Hle, jednu věc
tu řekl dvakrát mistr Aischylos.

A dále praviš, že se Orestes
v zem navrací a do ní přichází.

Ó toho tlachu! Opět jednu věc
tu řekl dvakrát mistr Aischylos!

Jeť pomoc totéž přec co záštita,
a kdo se navrací, ten přichází.

A mohl bych ti ještě vytknout chyb
jak máku, raději však pomlčím.

XANTHIAS *jedovatě*

Tak jest: když nevíme, tak mlčíme.

Euripides se po něm rozežene, Dionysos ho zadrží

DIONYSOS

Nech být — on řekl, co mne napadlo,
a měl bys tedy pokáratí mne.

AISCHYLOS *k Euripidovi*

A jakpak skládáš ty své prology?

EURIPIDES

Jen zkoumej, jsem ti k službám. Řeknu-li
co dvakrát v nich, smíš naplít přede mnou.

AISCHYLOS

Nač bych ti zkoumal každé slovíčko?
Já ukáži, jak hloupě začínáš
své prology, jak jednotvárný jsi
a plytký. K tomu s boží pomocí
mi stačí jeden jediný jen džbán.
Tím džbánem zničím ti tvé prology.

EURIPIDES

Co, džbánem?

AISCHYLOS

Ano, džbánem jediným.
Ty tak je robíš, že je složeno
v nich všechno po pořádku: tuhle vak,
tam kožich zas, a nakonec pak džbán.

DIONYSOS *k Euripidovi*

Tak deklamuj nám už své prology!

EURIPIDES

„Když Aigyptos, jak známá báje zní,
se s padesáti syny připlavil
a s lodí přistal v Argu —“

AISCHYLOS *vpadá*

Rozbil džbán.

EURIPIDES *překvapeně*

Co je s tím džbánem? Aby jej spral kat!

DIONYSOS

Vem jiný prolog, já se podívám.

EURIPIDES *deklamuje*

„Hle, Bakchos, který thysem ozdoben
a srnčí koží, v záři pochodní
se vznáší, sbor svůj veda —“

AISCHYLOS *vpadá*

Rozbil džbán.

Sbor se přidává k tomu refrénu

DIONYSOS

Ó běda, zas nás udeřil ten džbán!

EURIPIDES

Co na tom! K tomuto však prologu
nebude moci džbán svůj přivěsit.

Deklamuje

„Ach, není muže ve všem šťastného!
Ten, urozený, na statky je chud,
a jiný, rodem nízký —“

AISCHYLOS *a sbor na jeho znamení*

Rozbil džbán.

DIONYSOS

Ty, Euripide!

EURIPIDES

Co je?

DIONYSOS

Plachty sviň,
než bude z toho džbánu fučet zle!

EURIPIDES

Ach, z toho já si pranic nedělám;
ten džbán mu sám teď z ruky vyrazím!

DIONYSOS

Nuž, deklamuj — však pozor na ten džbán!

EURIPIDES *deklamuje*

„Kdys dávno Kadmos, Agenorův syn,
opustiv město Sidon —“

AISCHYLOS *táž hra*

Rozbil džbán.

DIONYSOS *k Euripidovi*

Hej, milý brachu, odkup mu ten džbán,
sic rozbije nám všechny prology!

EURIPIDES

Já — koupit od něho ten džbán? Ne, ne!
Mám ještě mnoho jiných prologů,
k nimž jistě nepřivěsí ten svůj džbán.

Deklamuje

„Král Oineus ve své zemi —“

AISCHYLOS *táž hra se sborem*

Rozbil džbán.

EURIPIDES *vztekle*

Dřív nech mě odříkati celý verš!

Aischylos mu milostivě pokyne

EURIPIDES *deklamuje*

„Král Oineus ve své zemi úrodu
kdys přebohatou sebral, přinášel
pak bohům oběti —“

AISCHYLOS *táž hra*

A rozbil džbán.

DIONYSOS *k Euripidovi*

Ach, živ mě! Rosteť na tvých prolozích
ten džbán jak ječná zrna na očích!

PLUTON

Nuž, nyní věnuj písním pozornost!

EURIPIDES *překotně*

Ba, on je špatný písní skladatel,
jak dokáží; vždyť skládá stále totéž!
Ach, jaké roztodivné skladby! Já
mu všechny písně v jednu seberu.

Stoupne si nadutě a parodisticky zpívá. Tato píseň musí mít vážnou notu a znění pateticky ve starém slohu operním nebo podle „stahavých“ písní. Zvuky „carára bum“ napodobují výplň pauz — lze užítí trubky —; na „bum“ udeřít silně na buben, při čemž sebou všichni, zvláště Dionysos, Aischylos a Xanthias, trhnou. Nápěv má jen dvě hudební věty, ty se opakují. Xanthias nebo celý sbor může převzít refrén, ba i melodii

EURIPIDES *zpívá*

Slyš, Achille, tu lidosmrtnou vřavu —
carára bum! —
my přejeme ti libozpěvnou slávu —
carára bum!

DIONYSOS

To jsou dvě rány, Aischyle!

EURIPIDES *zpívá*

Ó Atreovče, vidíš onu krávu —
carára bum!

DIONYSOS

Ha, třetí rána, Aischyle!

EURIPIDES *zpívá*

Jsi krásný, bože, ve svém zlatohávu —
carára bum!

DIONYSOS

A čtvrtá, cítíš, Aischyle?

EURIPIDES *zpívá, zrychluje*

A panna před ním pochýlila hlavu —
carára bum!
Muž skácel se a krví zbrotil trávu —
carára bum!

DIONYSOS *ohmatává si bedra; taktéž Xanthias*

Ó Die králi, jaká spousta ran!
Já musím jítí ihned na masáž:
mám od ran oteklé už ledviny!
Dělá, jako by chtl odejti

EURIPIDES *ho zadržl*

Dřív druhou písni sazbu poslechni
dle melodií k lyře složených!

DIONYSOS

Tak dělej rychle, ale bez těch ran!

EURIPIDES *se tváří, jako by držel lyru a brnkal na ni. Melodie
opět starého stylu, ale trochu rušnější. Zpívá*

Atreovci, řečtí juni,
mocně na dvou stolcích trůní —
mrnky brnky mrnky brnk!
Sfingu poslal, psici divou,
křivou, lživou, uhrančivou —
mrnky brnky mrnky brnk!

Refrén opět převezme sbor za rytmických pohybů

EURIPIDES *pokračuje*

S oštěpem a mstivou rukou,
opeřenci křídla tlukou —
mrnky brnky mrnky brnk!
Za kořist je fenám hodí,
které po oblacích chodí —
mrnky brnky mrnky brnk!

DIONYSOS *k Aischylovi*

Co je to mrnky brnky? Kdes to vzal?
A kdes ty libé písne nasbíral?

AISCHYLOS

Já spojil krásu s krásou v písních svých
a jednal jsem jak pravý umělec,
jenž nechtěl jiným melodie krást.
Však tenhle bídák — *ukazuje na Euripida* —
krade nápěvy,

kde může: od nevěstek, z funusů
i tanců, od divochů z Asie
a od nemravů. Uvidíš to hned.
Hej, podej mi sem někdo lyru! Ne,
nač třeba k tomu lyry? On má rád
přec kastaněty! Hola, babo, sem,
pojď sem, ó Muso Euripidova!

*Z dveří paláce vystoupí baba vystrojená jako strašák. Má
rozbitý hrnec a dřevěnou paličku*

DIONYSOS *si ji prohlíží*

Hm, tahle Musa sotva hrávala
kdy po lesbicku, sotva, povídám!

XANTHIAS

A jak to myslíš?

DIONYSOS

Jak to povídám.

*Následující píseň v moderním stylu, jazz; bez response. Baba
přitom klepe paličkou na hrnec*

AISCHYLOS *zpívá píseň se*

Lednácci modří a zelení,
mořskými vlnami zrosení,
létáte, žvatláte nad vodou —
hou — hou — krásy jdou —

pavouci, ukrytí v koutečku
nohami ze svého zadečku
umělé předivo potají
sou - sou - soukají;
delfín však není marabu,
tančí kol blankytných korábů,
útěšná réva se po kmeni pne,
dítě, ach, dítě, obejmi mne!

K Dionysovi

Zdaž poznáváš tu notu?

DIONYSOS

Poznávám.

AISCHYLOS *k Euripidovi*

Nuž, takové jsou zpěvy sborů tvých.
Teď zkusíme tvé písně sólové.

Rušná moderní arie v jednom tahu za doprovodu baby

Černožraká temná noci,
jaký to strašný mi posíláš sen!
Nemohu hrůzu, ach, nemohu zmoci.
Kež je už den, kež je už den!
Byla to příšerná mátoha,
obrovitého těla, ach, těla,
ohromné spáry na rukou
a vraždu, ve zraku vraždu měla!

Ó služky, ó družky,
rozsvěťte svíce,
přineste vláhy
do konvice,
ohřejte vodu,
bych spláchla ten sen,
než bude den, než bude den!

Ách, ách, jak hrozná to zvěst!
Kde jest, kde jest, kde jest
můj kokoko-kohoutek drahý?
Ukraden! ukraden!
Splnil se, splnil ten strašný sen!
A já jsem do noci seděla,
vřetenem vrvrvr - vrtěla.
Ale ten drahý zpěvavý pták
uletěl, uletěl do oblak,
slzy a žal, ach, slzy a žal
mi zanechal, mi zanechal!
Chopte se luků, proslidte dům,
vznesťe se na křídlech k nebesům,
ohaře vyšlete po stopách,
ách — ach — ách —
jé — je — jé,
chytte zloděje!

DIONYSOS *otřásaje se*

Br, přestaň už!

AISCHYLOS

Mám toho sám už dost!

Baba zmizel v paláci.

AISCHYLOS

A nyní ho chci k váze dovésti:
ta naši poesii posoudí
a vyzkouší nám tíhu našich slov.

DIONYSOS

Tak pojdte, když už musím udělat
i to, co dělá kramář se sýrem,
a odvažovat básnický váš kumšt!

Z průvodu Plutonova předstoupí muž se starými visacími kupeckými vahami, řádně velkými. Jsou upraveny tak, že je jazyček skryt v držadle a miska, na kterou mluví Aischylos, je zatěžkána, takže hlesne, pustí-li se jazyček. Po zvdžení muž vždycky misky otřepe

DIONYSOS *k němu*

Pojď sem a nastav válhy oběma!

K oběma básníkům

Vy každý k jedné misce přistupte,
a položíte na ni jeden verš.

Já zakukám, ty — *k muži* —
                                  pustíš jazýček,

a uvidíme, jak to dopadne.

Aischylos a Euripides přistoupí k vahám

Nuž, říkejte své verše na váhu!

EURIPIDES *deklamuje do misky*

„Kéž neprolétla nikdy Argo úžinou!“

AISCHYLOS *podobně*

„Ó řeko Sperchejská, kde skot se prohání!“

DIONYSOS

Kuku!

Muž pustí jazýček, sklesne miska Aischylova

DIONYSOS *ukazuje na Aischyla*

Hle, jeho miska hluboko
se nachýlila!

EURIPIDES

Čím to asi je?

DIONYSOS

On užil k tomu řeky, namočil
jí verš jak vlnu vodou, mimoto
i stáda skotu přidal, kdežto ty
jsi létavé jen slovo položil.

EURIPIDES

Říkejme ještě něco!

AISCHYLOS

Velmi rád.

EURIPIDES *deklamuje*

„Jeť láska smrtelníkům blahem největším.“

AISCHYLOS *podobně*

„Smrt jediná je z bohů k darům lhostejná.“

Hra s vahami se opakuje

DIONYSOS

Kuku! — Zas váží více jeho verš!

On položil tam smrt, zlo nejtěžší.

EURIPIDES

Já zase lásku, nejkrásnější věc!

DIONYSOS

Ach, láska — to je tuze lehké zboží.

Ted' snaž se najít něco těžkého,

co táhne, velkého a mocného!

EURIPIDES *v rozpacích přemýšlí*

Kde jenom vzít co takového, kde?

Rozpomene se a deklamuje pyšně

„Kyj, těžký kovem, chopil pádnou pravici.“

AISCHYLOS *deklamuje*

„Vůz přes vůz, přes mrtvolu mrtvola.“

Hra s vahami

DIONYSOS *k Euripidovi*

Už zas tě dostal!

EURIPIDES

Kterak?

DIONYSOS

Na misku

dva vozy vložil a dvě mrtvoly;

sto nosičů tou tíhou nepohne!

AI SCHYLOS

Ať už mi nezávodí na váze
verš proti verši, ať tam vlezé sám
i s manželkou a celou rodinou,
ať si tam vezme celou knihovnu,
a já pak řeknu jen dva verše své:
hned uvidíme, kdo z nás váží víc!

DIONYSOS *bere oba pod paždi*

Ó drazí muži, nechme hloupostí,
těch vah i měř, a slyšte, co vám pravím!
Pohynem odesílá muže s vahami pryč
Cítím v tobě — *ukazuje na Eurípida* —
muže vskutku moudrého,
však z tebe cítím radost, Aischyle;
a nikoho si nechci pohněvat.

XANTHIAS

Checheche — ty jsi vskutku mazaný!

PLUTON

Tak nevykonáš, proč jsi přišel sem!

DIONYSOS

A rozhodnu-li?

PLUTON

Toho, kterému
dáš cenu, vezmeš s sebou nahoru,
sic byl bys sestoupil sem nadarmo.

DIONYSOS *naivně*

I zaplať Pámbu za tu radu tvou!
K Euripidovi a Aischylovi
Tak poslyšte! Já jsem si totiž přišel
sem dolů pro básníka.

EURIPIDES

K čemu to?

DIONYSOS

By naše obec byla spasena
a mohla se zas těšit divadlem.

XANTHIAS

Tys přísáhl, že odtud nahoru
si vezmeš Eurípida!

DIONYSOS *ke Xanthiovi*

Hubu drž!

K básníkům

Kdo z vás by tedy radu prospěšnou
dal obci, toho si chci odvésti.
Nuž, nejprve mi řekni každý z vás,
co soudí o Alkibiadovi,
jenž by se rád zas vrátil z vyhnanství
a zmocnil u nás vlády. Neštěstí
má obec s dětmi, které zrodila!

EURIPIDES

Co soudí o něm obec?

DIONYSOS

Touží po něm,
a ač ho nemá v lásce, chtěla by
ho mít. Nuže, co vy o tom soudíte?

EURIPIDES *pateticky*

Já nenávidím muže, který se
chce ve své vlasti samovládcem stát;
jeť samovláda pro Athény zkárou!

DIONYSOS

I bravo! *K Aischylovi*
A co soudíš o něm ty?

AISCHYLOS *deklamuje*

Lví štěně nikdy v obci nechovej;
však vychoval-lis, hled' mu vyhovět!

DIONYSOS *rozpačitě*

Ach, pomoz Pámbu, jak mám rozhodnout?
Ten mluvil krásně, onen jasně zas.
Však povězte mi ještě oba dva,
zda víte, co by obec spasilo?

EURIPIDES *horlivě*

Já vím a chci to říci.

DIONYSOS

Nuže mluv!

EURIPIDES *pateticky*

Co nevěrně teď, mějme za věrné
a věrné za nevěrné!

DIONYSOS *kroutí hlavou*

Nechápu,
co míníš. Promluv méně učeně,
však zato zřetelněji!

EURIPIDES

Nuže slyš!

Těm občanům, jimž nyní věříme,
už nevěřme, a kým teď zhrdáme,
ty berme k vládě — snad se spasíme.
Neb byli-li jsme s těmi nešťastni,
snad můžem k spáse jednat opačně.

DIONYSOS

Ty chytrá hlavo, v té je rozumu!

K Aischylovi

Co řekneš ty?

AISCHYLOS

Dřív pověz: jakých mužů
teď obec užívá? Zdaž řádných?

DIONYSOS

Kdež!

Ty nenávidí zle!

AISCHYLOS

A z ničemných
se tedy těší?

DIONYSOS

Ne, ne, užívá
jich proto, že je k tomu nucena.

AISCHYLOS

Jak možno spasit obec takovou,
jíž ani plášť ni bunda nesluší?

Dionysos stojí, přemítá, kroutí hlavou

PLUTON

Již rozhodni!

DIONYSOS

Nuž, tak vás rozsoudím:
já zvolím toho, komu srdce přeje.

EURIPIDES

Bud' bohů pamětliv!

XANTHIAS

Tys přísáhl

vzít Euripida!

EURIPIDES

Zvol si přítele!

DIONYSOS *theatrálně*

Jen jazyk přísáh'! — Volím Aischyla!

EURIPIDES

Ty tvore bídný, cos to učinil?

DIONYSOS

Zde Aischylovi přiřkl vítězství;
proč ne — což nesmím?

EURIPIDES *vztekle*

Zločin spáchal jsi
a troufáš se mi dívat do očí?

DIONYSOS

Co, zločin? Diváctvo je spokojeno!

EURIPIDES *plačtivě*

Což mě tu necháš, chlape, mrtvého?

DIONYSOS *ironicky paroduje*

Kdož ví, kdož ví, zda život není smrt
a strasti slasti, spánek župánek?

PLUTON

Hej, stráží, odveď Euripida pryč,
ať žije stranou dvora našeho!

Strážník odvádí zadržeho Euripida

A ty pojď, Dionyse, dovnitř!

DIONYSOS

Pojď!

PLUTON

Než odplujete, rád bych nabídl
vám něco k snědku.

XANTHIAS

To je přece řeč!

DIONYSOS

A já se také hněvat nebudu.

Odházejí všichni do paláce; na scéně zůstane toliko sbor zasvěcených. Pomalu se smráká

NAČELNÍK SBORU

Vítězství! Teď zakřepčeme
ke cti bohů, ke cti Musy,
zatančeme Aischylovi
krásný tanec oslavný!

Sbor zasvěcených tančí za zvuku hudby, provádí svůj tanec dupáním a výskokem. Mezi tancem se objeví ve vratech paláce Xanthias, drže v jedné ruce pohár, druhou objímaje dtvku. Chvilku se pohybuje rytmicky podle tance, pak zmizí v paláci. Potom, když tanec ustal, vychází z paláce Pluton s několika průvodci, Dionysos s hořt a kyjem a Aischylos

PLUTON

Buď, Aischyle, šťasten a ve zdraví jdi
a spravuj dobrými radami stát
a kárej ty ztřeštěnce, kterých je dost
tam nahoře!

Pokyne muži z průvodu, jenž nese jmenované věci

Provazy, dýky a jed
si vezmi s sebou a nabídni je
všem úplatkářům a ničemům zlým,
ať zdárně jich užijí, opustí zem
a pospíší sem, sic pošlu si k vám
a všechny je zprovodím pod zem!

AISCHYLOS

Tak učiním. Ty však Sofoklu dej
mé křeslo hlídati, aby mi trůn
byl zachován, kdybych kdy opustil zem
a vrátil se k vám! Vždyť věhlasem svým
je druhý Sofokles po mně.

DIONYSOS *se rozhlíží*

Xanthio! Xanthio!

Xanthias se objeví ve vratech paláce s plnými ústy a utírá si je; za ním se skrývá dtvka

DIONYSOS *ukazuje a věci dané Plutonem*

Ty věci zde vem všechny do rance,
a půjdem domů!

Xanthias zoufale polyká

DIONYSOS

Rychle!

Xanthias vydáhne z vrat ranec a jde pomalu kupředu

XANTHIAS

Achich, ach!

Jak by tu bylo krásně v podsvětí!

Ohlíží se po dvoce, pateticky

Být či nebýt? — Ó zlatý Euripide,
kde jsi, kde jsi?

DIONYSOS

Nech žvástů, ranec slož!

Xanthias složí vak, projevuje nevoli nad jeho objemem. Dionysos a Aischylos jsou přichystáni k odchodu

PLUTON *ke sboru*

Vy povznete svatých pochodní zář
a posvíte básníku, provodte jej
jeho vlastními zpěvy a tanci!

Dionysos vykročí k odchodu vpravo, za ním Aischylos a Xanthias. Vtom se ozve s té strany tlumeně žabí zpěv. Dionysos se zarazí

DIONYSOS *chytá se za hlavu*

Ó Die, žáby, žáby! Zprudka

Aischyle,

až poplujem, ty musíš veslovat!

NÁČELNÍK SBORU *pouštíje Dionysa a jeho průvod kupředu*

Bohové, žehňte básníku svému,
který jde z podsvětí na věky žít!
Bohové, žehňte národu mému,
chraňte ho války a přejte mu klid!
Od béd a útrap zproste náš stát,
vítězství slavné račte nám dát.

Kromě skupiny Plutonovy odcházejí za zpěvu a jásoťu všichni vpravo

Poznámky

Str. 16. Aristofanovi J e z d e i byli u nás po prvé provozováni v mé úpravě spolu s Ž e n s k ý m s n ě m e m r. 1923 v režii Karla Čapka, ve výpravě Josefa Čapka a se scénickou hudbou Jar. Kříčky v Městském divadle na Král. Vinohradech. Cituji zde doslova, co napsal K. Čapek jako „poznámku režisérovu“ v divadelním listě k premiéře (19. XII. 1923): „Jak se má dávatí Aristofanes na moderní scéně? Má býti ztělesněn jakž takž autenticky, a tedy i s celou svou antickou bujností a drastickou komikou, nebo má býti přiblížen dnešnímu divákovi, a tedy více méně anachronisován? Každý škrt je už anachronismem; a nejhrušším anachronismem by nepochybně bylo představovati Aristofana nudně. Pravou řeckou komedií bychom dnes musili nazvatí fraškou se zpěvy a tanci, nebýti velkorysé satiry, jež podnes elektrisuje tyto ztřeštěné hry věčně živou a všelidskou aktuálností. Co voliti z těchto alternativ? Konec konců z každého něco — s bolestným vědomím, co zůstáváme dlužni všem a každé z nich. Neboť každá realizace je nakonec jen kompromis.“ Pro toho, kdo by o tu věc jevil širší zájem, dodávám, že jsem — nehledíc k praktickým pokusům na našich scénách — vyložil o aktualizaci Aristofanových her ve vzdělávací příloze Nár. listů 8. ledna 1922, v úvodě k překladové úpravě Ž e n s k é h o s n ě m u (Praha, Kvasnička a Hampl, 1924) a v pojednání *Antické drama, moderní režisér a moderní divák* (sborník Pocta a výzva, k padesátinám Starého divadla v Brně, 1934). Pro knižní vydání jsem Aristofanovy J e z d e i proti původní úpravě, určené pro vinohradskou scénu, důklad-

krátce předtím vyznamenali při athénské výpravě do území Korintanů. Zásluha jezdců je tu připisována jejich koním, úmyslně, aby to neznělo v ústech sboru jako sebechvála.

- Str. 47. **Trumfnul:** Zahřmění zprava bylo pokládáno za příznivé znamení. — **Sardele,** slanečci, ančovičky atd. byli oblíbený pokrm prostého Athéňana.
- Str. 53. **Na tvrdé skále:** Je míněn pahorek Pnyx u athénské akropole, na němž bylo sněmoviště. — **Na tvrdém dost:** Totiž na lodních lávkách u vesel. — **Kdo skáceli tyranu:** T. zv. tyranobijci, bratři Harmodios a Aristogeiton, zavraždili Peisistratovce Hipparcha, bratra samovládcce Hippia. Učinili tak z osobních důvodů a neosvobodili Athény od tyranidy; to učinili teprve Lakedaimoňané (r. 510). Ale pověst zveličila jejich čin, a oba bratři žili ve vzpomínce národa jako osvoboditelé Athén.
- Str. 54. **Od Mytilenských:** Ostrov Lesbos, ovládaný téměř celý hlavním městem Mytilenou, r. 428 od Athéňanů odpadl, ale r. 427 se musel vzdát. Athénský vojevůdce poslal do Athén asi tisíc Mytiléňanů přejících peloponnéskému spolku; ti měli být popraveni. Ale na Kleonův návrh mělo být vyhlazeno vůbec všechno mužské mytilénské obyvatelstvo. Lid to Kleonovi odhlasoval, ale hned toho litoval a druhý den svůj nálezk zrušil. Obviňuje-li tu Aristofanes Kleona právem, nevíme. Je však možné, že Kleon přijal od zámožných Mytiléňanů úplatky, zaručiv jim bezpečnost, a pak se chtěl nepohodných svědků své úplatnosti vraždou zbavit. — **Čtyřicet min** bylo na tehdejší dobu mnoho peněz. Jedna mina (attický m n á) představovala hodnotu téměř 1/2 kg stříbra, při čemž byla kupní hodnota asi desetkrát větší než dnes. — **Trojzubec,** odznak mořského boha Poseidona; zde o vládě nad mořem.
- Str. 56. **Themistokles,** známý athénský státník, jenž přiměl své krajany za řecko-perských válek k tomu, aby stavěli lodi, a tak položil základ k athénské námořní hegemonii.
- Str. 58. **Zdarma je čemem:** Časem bývalo athénskému lidu dáváno zdarma obilí. Dělo se to méně často než později v Římě, a demagogové mnohdy lidu naslibovali více, než mohli splnit. — V parafrázi je vynechána rozsáhlá partie, kde se oba sokové holedbají věštbami pro Lid a ovšem i pro sebe příznivými.
- Str. 65. **Ach, ta věštbá:** Zde a dále jsou parodovány verše z tragedií.

- Str. 71. **Lektifikovat** (lectus = lůžko), vytvořeno žertem místo „ratifikovat“.
- Str. 73. **Komedie Zábyla** byla v této úpravě hrána Zemským divadlem v Brně r. 1936 (premiéra 6. VI.) v režii *J. Škřivana*, ve výpravě *E. Miléna* a s hudbou *V. Tauského*. Provedení bylo po všech stránkách zdařilé, jen bych doporučoval, aby měly písně sboru zasvěcenců v II. dějství vážnější ráz a méně rušné tempo; jsou to kultovní zpěvy.
- Str. 77. Podle originálu jede Xanthias na oslu. Jeho úloha je pak o to komičtější, že je obtížen zavazadly, ač jimi mohl být obtížen osel. Později však náhle osel z děje mizí; proto byl z děje v úpravě vyloučen.
- Str. 78. **Když sedím v divadle:** Dionysos představuje jaksi athénské divadelní obecnost. — O vítězství u **Arginus** srov. str. 12. Otrokům, kteří se — proti athénskému zvyklostem — toho boje účastnili, hlavně jako veslaři, dostalo se svobody a občanských práv.
- Str. 80. **Byl jsem pod Kleisthenem** atd.: To je ovšem výmysl. Kleisthenes byl mladý zbabělý hejskek, jemuž se Aristofanes často posmívá; viní ho také z neřestné lásky, a i zde jsou slova „pod Kl.“ dvojsmyslná.
- Str. 81. **Euripidova Andromeda,** tragédie nepochybně velmi zdařilá, se nezachovala.
- Str. 83. **Agathon,** významný tragik, u něhož se koná děj Platonova **Symposia**, žil delší dobu u makedonského krále Archélaa. — Dále jmenování dva básníci byli bezvýznamní.
- Str. 85. **Šlanoha čas u** atd.: slova z tragedií Euripidových.
- Str. 94n. Scéna s nebožtíkem je přidána.
- Str. 96. **Salamiňané** byli dobří veslaři a námořníci.
- Str. 97. Zda-li skutečně vystupoval vedlejší sbor představující žáby, je sporné; ale je to dost pravděpodobno, když se hra nazývá po žabách. Sbor žabí předváděl už Magnes, srov. na str. 42 a 169.
- Str. 103. **Ach, řediteli:** V orig. je oslovován kněz Dionysův, jenž měl čestné sedadlo v první řadě.
- Str. 105. **Bach u:** V orig. je jmenován bůh Iakchos, jenž byl jako bůh podsvětí spojen v mysteriích eleusínských s Demetrou a Persefonou. Byla to jiná podoba boha Dionysa, proto jsem nedbal v parafrázi toho, že se v **Bach u** jeví Iakchos a Dionysos (Bakchos) jako dva různí bozi.
- Str. 111. **Echidna, Gorgony,** podsvětí obludy, Gorgony, jejichž pohled měnil vše živé v kámen, bývaly báji obyčejně umísťovány do Afriky; známa je z nich zvlášť Medusa.

- Str. 112.* Jako Babinský: V orig. je vtip, jehož pointa nám není zcela jasná; volil jsem pro nápodobu tento anachronismus. — Píseň a kvákot žab: Rozšířil jsem žabí motiv do celé komedie aspoň náznakem: v parafrázi se ozývá ve chvílích pro Dionysa nepřijemných.
- Str. 118.* Ať zahynu atd.: Dionysos přísahá, jako byl otec rodiny, a užívá athénské soudní přísěžné formule. — Aiakos, jeden ze soudců v podsvětí. Básník ovšem tuto velebnou postavu bájí karikuje.
- Str. 119.* Zde vezmi mého otoka: Otrok mohl svědčit proti pánovi jen na mučidlech, ale pak měla jeho výpověď skoro větší cenu než svědecká výpověď člověka svobodného. Bylo-li ovšem otroku mučením ublíženo, měl jeho pán nárok na náhradu škody.
- Str. 122.* Je — je dnes pátek atd.: Při vtipcích spojených s výpraskovou scénou nebylo možno obejít se bez anachronismů.
- Str. 126.* V rukopisech originálu je osoba, označená v parafrázi jako strážník, jmenována Aiakos (tak už i v I. obraze II. dějství, kde však některé rukopisy udávají šarži sluhy). Ale tato šarže je tu vskutku dost záhadná, i přidělil jsem ji podsvětímu strážníkovi. Podle originálu pak oba mluví s počátku III. dějství nedůsledně zmizejí ze hry; přidělil jsem jim od str. 132 úlohy, kterých v originále není; Xanthiovy vtipy, i s anachronismy, jdou na můj účet.
- Str. 133.* Hromoslovce: Jeho velkolepá mluva je srovnávána s hřměním. — Synu zelenářské bohyně: Básník paroduje verš z nezachované Euripidovy tragedie Telefos, jejíž hrdina vystupoval v čárech; ta je vůbec, nejen v Zabách, terčem jeho útoků. K tomu je to posměšek na osobu Euripidovu: jeho matka prý byla prodavačkou zeleniny. — Děj je tu v parafrázi samostatně proložen písněmi sboru; podle orig. začíná sbor zpívat až od str. 136.
- Str. 136.* Demetro: Aischylos pocházel z děmu eleusinského, střediska eleusinských mysterií, do nichž byl sám zasvěcen.
- Str. 137.* O blankyte atd.: Euripides ve svých tragediích často ústy svých hrdinů projevil pochyby o existenci bohů lidem uznávaných. Mimo to naznačuje Aristofanes, že jsou jeho představy jakoby čerpány z povětří a plodem hloubání příliš rabulistického.
- Str. 137.* Frynichos, předchůdce Aischylův v tragické poesii; jeho díla se nezachovala. Byla velmi jednoduchá, převahu měly písně.
- Str. 140.* Psohady atd.: Aischylos miloval velkolepost až

- fantastickou, mezi jiným i představy tvoří smíšených z různých zvířat, jak se vyskytují zvláště v orientálním umění. Miloval také směle složená slova.
- Str. 142.* Je plna králů atd.: Míni se osobní styky Euripidovy.
- Str. 144.* Sršelikopím atd.: Aischylos předváděl s oblibou boje.
- Str. 145.* Tragedie Sedm proti Thébám i Peršané jsou zachovány.
- Str. 146.* Faidra: Známa báje, podle níž se manželka Theseova zamilovala do nevlastního syna Hippolyta; je zpracována v zachovaném Euripidově dramatu Hippolytos.
- Str. 148.* Oresteie: Je citován začátek druhého dramatu (Obětnice) ze zachované Aischylovy trilogie Oresteia. — Bůh Hermes byl m. j. průvodcem mrtvých do podsvětí.
- Str. 150.* Jsou tu citovány začátky prologů několika ztracených tragedií Euripidových. Každý ten začátek je gramaticky a metricky uspořádán tak, že lze k němu jako hlavní větu doplnit slova „rozbil džbán“ (v orig. „ztratil lahvičku“ a pod.).
- Str. 153.* Z Aischylových různých sborových písní vybírá Euripides nesouvislé patetické verše a prokládá je refrémem, zesměšňuje tak i Aischylovu zálibu v refrénech.
- Str. 155n.* Aischylos napodobí třešně jalovost mnohých Euripidových písní sborových a sólových. — V parafrázi jsou jak Aischylovy, tak Euripidovy písně značně modernisovány, při čemž se využívá rozdílu mezi starší a novou poesíí a hudbou.
- Str. 158.* Citáty z různých zachovaných i nezachovaných kusů obou básníků.
- Str. 160.* Celou knihovnu: Euripides, básník-učenec, je z prvních Evropanů, kteří měli větší knihovnu. — Pro básníka: Dionysos nyní spojuje ryze literární, estetický účel svého příchodu s účelem politicko-výchovným.
- Str. 161.* Alkibiades, Athénany hned zbožňovaný, hned pronásledovaný, jak není při jeho vrtkavosti divu, žil tehdy v dobrovolném vyhnanství na thráckém Chersonesu. Tehdy byl jistě dobrým vlastencem a byl by nepochybně Athénám prospěl.
- Str. 163.* Ani pláště ni bunda: Aischylos tedy pokládá Athény v nynější situaci za ztracené. Občany je nutno převychovat: to patrně cítí Aristofanes, nechává-li se znenadání Euripida rozhodnouti pro Aischyla, vychovatele národa, ač tento nepodal žádnou pozitivní radu.
- Str. 165n.* Úloha Xanthiova rozšířena samostatně až sem, motiv žab vnesen i do ukončení hry.

NEC IGNI CEDIT NEC FERRO

NEPODLEHNE ANI OHNI ANI MEČI

ARISTOFANES: JEZDCI—ŽÁBY

DVĚ KOMEDIE

V překladu, s úvodem a poznámkami Ferd. Stiebitze jako 4. svazek Antické knihovny, kterou řídí dr. Jiřina Otáhalová-Popelová, vydal a v úpravě Jaroslava Švába roku 1940 vytiskl Melantrich v Praze.

ARISTOFANES

Ve vítězných válkách řecko-perských měly demokratické Athény vynikající, ba rozhodnou účast, ačkoli se stále ještě musily podřizovat velení aristokratické Sparty, jež měla dotud v Řecku nadvládu. Ale když athénský státník Aristeides založil r. 478/7 př. Kr. spolek řeckých ostrovních a maloasijských obcí pod vedením Athéňanů, staly se Athény, ovládající do té doby jen nevelké území Attiky, hlavou silné námořní říše (t. zv. attická symmachie) a politicky, hospodářsky i kulturně nejvýznamnější řeckou obcí.

Doba od uzavření attické symmachie až téměř do konce V. stol. př. Kr. je klasická epocha athénskému vývoje.

První její údobí, necelých padesát roků po řecko-perských válkách, je vlastní klasické období attického kmene. Poněvadž byl za něho vůdcem Athéňanů dlouhý čas státník Perikles, nazývá se ta doba po něm. Tehdy jsou Athény hlavou říše přes některé odbojné pokusy ještě nijak neotřesené. Vyspělou athénskou demokracii řídí pevnou rukou energický muž širokého rozhledu a jasných cílů, vzdělaný, ovládající sebe i choutky davů. Město bohatne příspěvky spojenců, z hojných finančních přebytků se zdobí krásnými stavbami a uměleckými díly (stačí jmenovati sochaře Feidia), oplývá slavnostmi, jež jsou příz-

Ta 39416

Ea5

26381

nivy rozvoji mnohých umění, zejména hudby a básnictví. Athéňanům skládají oslavné písně proslulí lyrikové té doby Simonides, Pindaros, Bakchylides. Básníky Aischylem a Sofoklem dosahuje v athénském Dionysově divadle klasické výše tragedie, brzy po ní Kratinem i komedie. Herodotos píše své Dějiny, jejichž velká část je věnována oslavě Athéňanů, vlastních vítězů nad Peršany. Athény k sobě přitahují výtvarníky, stavitele, básníky, řečníky, filosofy, lidi významné i prosté z celého řeckého světa.

Kulturní převaha zůstala Athénám zachována i za dalších tří desetiletí, jež jsou vyplněna t. zv. peloponéskou válkou. Byl to největší zápas, který mezi sebou svedli Řekové, rozdělení na dva tábory, aristokraticko-oligarchický se Spartou v čele peloponéského spolku obcí a demokratický v čele s Athénami. Athéňané by byli ze zápasu dojísta vyšli vítězně, kdyby se byli drželi obranné taktiky Perikleovy a kdyby nebyl Perikles zemřel (morem r. 429). Po něm nenalezli vůdce, který by byl dovedl ovládat lid v neštěstí i ve štěstí a rozvážně řídit osudy obce. Nestal se jím žádný z menších demagogů, z nichž na nějaký čas vynikl jirchář Kleon (padl r. 421), ani nadaný, ale vrtkavý aristokrat Alkibiades. Vleklá a szíravá válka připravila Athéňany o bohatství i o spojence, a třeba se vyznamenávali statečností, obětavostí a podivuhodnou životní silou, podlehlí nakonec (r. 404/3) Spartě podporované Peršany a musili se vzdát jak svého mocenského postavení, tak na čas i své demokracie. Tu sice krátce poté obnovili, ale její pokračující úpadek, jenž se projevil už za peloponéské války, nebylo lze zadržeti: chátrala stále více, měnil se ve vládu demagogů a davů.

Přes tyto osudy Athény za války kulturně vzkvétaly. Na jevišti zaznívají teď výtvary zralého umění Sofokleova a Euripidovy; komedie, využívající jedinečné volnosti slova, dovádí bujně v dílech četných básníků,

z nichž vynikají Eupolis a Aristofanes. Historik Thukydides dosahuje ve svém vypsání peloponéské války vpravdě pragmatického dějepisce. Sokrates svým působením zahajuje attické období řecké filosofie, zaměřené na člověka, a krásné a účinné mluvené slovo je kultivováno úsilím prvních attických řečníků.

Celý tento vývoj Athén v V. stol. př. Kr. je jednak předpokladem, jednak pozadím činnosti attického komického básníka *Aristofana*, jehož zachované hry nám jediné umožňují důkladněji poznati t. zv. starou attickou komedii. Vznikši z primitivnějších útvarů řeckého národního veselého dramatu, částečně pod vlivem drsné dorské frašky, zušlechtila stará komedie vhodné attické zárodky (nejvýznamnější byl komický sbor), a organizujíc se podle současné tragedie, vyvinula se v podivuhodný veseloherní útvar, pro nějž lze sotva naléztí dobu ve světovém písemnictví. Je podmíněn zcela ovzduším své doby. Stará attická komedie obrazí plnost tehdejšího athénskému života, z něhož čerpá své náměty, ať už kárá současné státníky a athénskou politiku nebo společenské zvrácenosti této doby plné kvasu, sociální zlořády nebo utopie, nezdravou hudbu a poesii, převratná hesla moderní filosofie a výchovy, ať bojuje za mír nebo za těžkých chvil vzpomíná statečností, mravní síly a umění předků nebo se utíká do světa fantasmie. Plnost lidského života z ní zaznívá: mísí se v ní krása s ošklivostí, zbožnost s oplzlostí, vážnost s nevázaností, básnický vzlet se špínou pomluv, kouzlo poesie a hudby s kalem slovní sprostoty. Zachovávajíc si některé volnosti a zvláštnosti (význačná úloha zejména případá sboru), stala se za svobody slova, jen dočasně omezená, stará attická komedie nástrojem veřejné kritiky a osobní satiry, hlasatelkou přání a tužeb jak básníkůvých, tak leckdy i jednotlivých vrstev národa anebo celého národa.

Aristofanes — právě tak jako Eupolis, zprvu jeho

přítel a spolupracovník, později sok, předčasně skonalší v boji za vlast — převzal dědictví básníka Kratina, komika hrubého zrna, ale geniálního, jenž attickou komedii zdokonalil a naplnil ji zejména politickou satirou. Po prvé vystoupil Aristofanes r. 427 př. Kr. a byl úspěšně činný po celou dobu peloponéské války a ještě začátkem IV. století, kdy už stará attická komedie s úpadkem athénské moci a demokracie vzala za své a byla vystřídána mírnější veselohrou bez útočné tendence, umělecky ukázněnou podle Euripidových tragedií. Jako měla stará attická komedie vůbec opoziční ráz se značnou dávkou reakcionářství, tak byl i Aristofanes na jevišti mluvčím opo-vice představované zemědělcí, žehrajícími na válku, a aristokratickými kluby, nakloněnými Spartanům. Smýšlením byl umírněný demokrat, přející míru. Nebyl však zásadním pacifistou. Volal-li po míru, činil to nejen v zájmu těch, za které mluvil, ale i v touze, aby se všichni Řekové smířili. Čím více se situace Athéňanů zhoršovala, tím více ubývalo básnickovy útočnosti, jako by nechtěl ostrou veřejnou kritikou zbytečně jítřit bolesti dne a ztěžovat poměry a zamýšlel široké vrstvy rozptylovat veselím svých her.

Kromě *Jezdců* a *Žab* zachovalo se z Aristofanovy tvorby ještě devět úplných her. V komedii *Acharňané* (z r. 425) vyjadřuje touhu attických venkovanů, těžce zkoušených nepřátelskými nájezdy do Attiky, po míru. V *Oblacích* (r. 423) napadá Sokrata, v němž mylně vidí představitele přírodně vědecké filosofie a moderní sofistické výchovy. Ve *Vosách* (r. 422) tepe pověstnou zálibu Athéňanů v sudičství. *Mír* (byl provozován r. 421 těsně před uzavřením t. zv. Nikiova míru, jenž přivodil delší přestávku ve válce) slaví nastávající mír veselým nápadem, jak byla attickým vinařem bohyně Míru vysvobozena ze zajetí boha Války. Za velkolepé, ale nešťastně skončivší athénské výpravy na Sicílii vznikla komedie *Ptáci* (r. 414),

žertovná féerie, již uvedl básník své spoluobčany do ptačí říše: tam se utíkají dva občané znechucení poměry v Athénách a navedou ptáky k tomu, aby se zmocnili vlády nad lidmi i nad bohy. Když se Nikiův mír neukázal trvalým, znovu budil pro mír náladu komedií *Lysistrate* (r. 411): v ní se ženy zneprátených řeckých obcí smluví odíratí manželům všechny povinnosti a přinutí je k obecnému smíření všech Řeků. V komedii *Ženy slavící Thesmofovie* zesměšňuje básník Euripida, jenž je jako modernista častým terčem jeho vtípů, a kárá přítom vady žen. To byla druhá Aristofanova komedie o ženách. Třetí jsou *Sněmovnice* (Ženský sněm). Ta hra vznikla již po neblahém konci peloponéské války, za zbláčeného stavu obce: zkrátka se v ní persiflují komunistické utopie, snaha žen socialisovat všechn majetek a zavést volnou lásku. Vážné sociální tóny se ozývají z komedie *Plutos* (Bohatství, r. 388), v níž bůh Bohatství, vyléčený ze slepoty, dává poklady spravedlivým a mění tak tvářnost lidské společnosti.

Komedie *Jezdci* (Hippés) pochází z doby mladistvého rozmachu Aristofanova: byla provozována v únoru r. 424, kdy bylo básníkovi něco přes dvacet let. Byla to první hra, kterou přihlásil ke komickým závodům svým jménem — dřívější svá díla, i zachované Acharňany, a některá z pozdějších uváděli mu na jeviště jiní básníci nebo herci, přičemž ovšem nebylo tajno, kdo je vlastním původcem. Bylo to pět let po smrti Perikleově, v době, kdy ovládal obec demagog Kleon, zastáncem ofensivní válečné politiky, člověk výmluvný a dojistá dobrý vlastenec, ale neukázněný, krátkozraký a příliš vycházející vstříc choutkám davu na úkor ostatních vrstev národa. Už za Perikleu se povznášel tak, že demagogicky využíval vášní davu proti státníkovi zlomenému neštěstími v rodině. Později vynikl jako krutý odpůrce spojenců nespokojených s tvrdou vládou Athén a jako zásadní

nepřítel smíru se Spartou. Vrcholu moci dosáhl r. 425, kdy se mu s přispěním vojevůdce Demosthena podařilo zmocnití Spartanů blokovaných Athéňany na ostrůvku Sfakterii u Pylu. Spartané byli tehdy velmi zkrúšeni, neboť mezi zajatými bylo množství nejurózenějších občanů, a několikrát žádali Athéňany o mír; ale dav poštvaný Kleonem jejich žádost vždycky odmítl.

Mezi Aristofanem a Kleonem bylo osobní nepřátelství. Již v *Acharňanech* slibuje básník Kleonovi pomstu v nové komedii. Uskutečnil-li ji krátce poté, co se stal Kleon vítězstvím u Pylu všemocnou osobou v obci, je to znamení neslýchané volnosti athénské divadla, ale i osobní statečnosti básníkovy a také jeho lásky k míru, po němž volá v době právě velmi příhodné, kdy Kleon jen ze zpupnosti odmítal sklíčené Spartany. V nenávisti proti Kleonovi a v touze po smíru se Spartany byl básník podporován athénskými jezdci, elitou athénské armády a smetánkou athénské občanstva. Ti jsou sborem jeho komedie, jež je podle nich nazvána, a pomáhají v boji proti Kleonovi. Tohoto básník předvedl — jistě s mnohou hrubou nadsázkou — jako nejpustšího demagoga, klamajícího a vykořisťujícího jak athénský lid, tak i všechno ostatní občanstvo a spojence. A je opět znamení athénské svobody i osobní básníkovy statečnosti, že předvedl lidu shromážděnému v divadle, suverénu Athén, jeho vlastní nepřilíš lichotivou karikaturu v podobě mrzutého a náladového dědka, jenž se poddává ničemu rázu Kleonova. Kleon je představován pod maskou Paflagona, vrchního otroka Lidu (Dému). Dva jiní otroci, kteří nemohou už snášet panovačnost Paflagonu — jsou prý míněni dva současní vojevůdci, různý Demosthenes a nerozhodný Nikias — spiknou se proti Paflagonovi a podle věštby, že ničemu přemůže ještě větší ničema, získají pouličního jelitáře za soka Paflagonova. Ten s pomocí obou sluhů a jezdců Paflagona vytiskne z přízně Lidu. Jednoduchý děj, plný

vtipných nápadů, protkaný písněmi sboru i jeho odbočkami namířenými do hlediště, vyznačuje se proti jiným Aristofanovým komediím jednotností a uzavřeností. Několik obvyklých volností staré komedie si ovšem i tento kus uchovává. Náleží mezi ně i nedůslednost v kresbě povah. Kleonovou porážkou mají nastat Athénám lepší časy; ale jak je mohl přivoditi ještě větší ničema, než byl Kleon? Tu neváhá básník jako na obrátku změnit povahu svého hrdiny: z jelitáře učiní pojednou výtečného občana, jenž kouzlem omladí Lid a vrátí mu ctnosti i prestiž někdejších vítězů u Marathona.

Komedie *Žáby* byla provozována téměř o dvacet roků později (405). Bylo to v době, kdy se stále množily příznaky blížící se konečné porážky, provázené vnitřním politickým neklidem a oligarchickými ústavními změnami. Aristofanes hledal duchovní původce rozkladu občanské morálky, jenž se stále více projevoval, a za jednoho z nich pokládal tragika Euripida. Viděl v něm právem hlavního představitele moderní hudby a poesie, jež podle něho podkopávala umělecký vkus národa. Nejvíce mu však zazlival myšlenkový obsah jeho tragedií. Euripides, člověk hloubavý, stal se na athénském jevišti hlasatelem osvícenství, první z evropských dramatiků začal předváděti vážné problémy lidského života a diskutoval o nich: tak o víře v bohy, o odpovědnosti z konání, o právu a křivdě, o nerovnosti lidí, o postavení ženy. Látku k tragediím směl ovšem podle pevné tradice čerpati jen z bájí, kdežto on svým realismem tíhl k občanské tragedii. Tak se stávalo, že stíral s bájí pel naivnosti, zbavoval je zbožné úcty, vznešené náplni, že své heroj a herojny strhoval do kalu lidských vášní a vkládal jim do úst časové filosofické debaty, zabarvené často silně rétoricky.

R. 406 zemřel Euripides, a několik měsíců po něm také starší Sofokles. V Athénách nebylo významného

tragika, který by nastoupil na jejich místo. Bylo to po několika těžkých válečných pohromách, ale v době, kdy se na Athénany zase usmálo štěstí námořním vítězstvím u Arginus. Tehdy se Aristofanes opět jednou zahleděl na slávu řecko-perských válek, na dobu athénské národní velikosti a síly. A jsa přesvědčen, že je pravým posláním poesie býti učitelkou národa, připadl na myšlenku postavití proti sobě hlasatele oné slavné doby, velkolepého básníka Aischyla, bojovníka marathonského, a svůdce nové doby, filosofujícího modernistu Euripida. Vlídneho, vyrovnaného Sofokla ponechal v nevtíravé záloze. Svůj nápad uskutečnil v komedii *Žáby* r. 405.

V ní posílá boha Dionysa, k jehož počtě se konala v Athénách dramatická představení, do podsvětí, aby si vyvedl na svět svého oblíbence Euripida. V podsvětí se Dionysos namane k hádce Euripida s Aischylem o prvenství v tragickém básnictví. Jest uspořádán závod mezi oběma; Dionysos jako rozhodčí přírůž vítězství Aischylovi a jeho, nikoli Euripida, si odvádí na svět.

Žáby se skládají ze dvou hlavních částí. Jádro je v druhé části, v níž oba básníci objasňují některé stránky své vlastní poesie a nemilosrdně tepají vady poesie soupeřovy. Euripides vytýká Aischylovi nedostatek děje, přemíru sborových zpěvů, bombastickou mluvu, strojenost a jednotvárnost textů i hudby. Aischylos kárá mechaničnost Euripidových prologů, všední mluvu, rozkladné myšlenky, předvádění neřestných žen, kradení hudebních motivů, jalovost písní. Do zápasu se občas ozve i struna politická. Aischylos se objeví pravým vychovatelem národa.

Toto vážné jádro *Žab* — třeba nešla kritika příliš do hloubky — ukazuje, jak vyspělé bylo athénské občanstvo. Básník se ovšem snažil literární výklady učiniti zábavnějšími různými groteskními nápady, karikováním a četnými vtipy. Mimoto odškodnil diváka

v první části kusu, v níž předvádí, jak se Dionysos — vystupující v celém kuse jako figura převážně komická — přestrojen za Herakla se sluhou Xanthiou ubírá do podsvětí. Dobrodružství té cesty předvedl básník místy hodně silácky, ale vtipně a účinně. Tak popřál divákovi, aby se dosyta nasmál a byl pak ochoten věnovati sluch výkladům vážnějším.

Když pluje Dionysos s Charonovou loďkou přes styžský močál, provází ho kvákot a píseň žab, podle jejíhož rytmu musí veslovat. Tato scéna, v níž asi vystupoval vedlejší sbor žab, v ději podřadná, dala název komedii. Je to v starém věku dosti časté, že titul díla neodpovídá plně obsahu.

Aristofanes byl skvělý humorista, výbojný satirik, plný vtipných nápadů, s živým smyslem pro otázky současného života, cítící zvláště se středními vrstvami. Ve svých prostředcích nebyl vybíravý a mnohým lidem, které napadal, jistě ublížil. Ale šlo mu většinou ne o osoby, nýbrž o věci, o blaho národa. Byl to neobjácný, dobrý patriot konservativního smýšlení. Básník byl výtečný; to dokazují zejména krásné písně jeho *Ptáku*. Chvály si zaslouží i jeho skvělá attičtina. Svým uměním si získal i takové duchy, jako byl Platon, jenž ho zvěčnil ve svém *Symposiu*.

Pro velké množství narážek na současné osoby a události nebylo ovšem později možno Aristofanovy kusy znovu provozovati: stará attická komedie byla těsně spjata se svou dobou a nebylo jí lze do žádného prostředí prostě přenést. Proto ji nepřevzali ani Římané: ti převzali a ostatní Evropě v latinské podobě odevzdali t. zv. novou attickou komedii, jejímž hlavním představitelem byl básník Menandros, ceněný již v starém věku proti Aristofanovi pro svou uhlazenost a umnější komposici. Ani v novém věku nemohl býti vliv Aristofanův na světovou veseloherní produkci nijak pronikavý. Byl sice obdivován a uznáván i největšími duchy, byl tu a tam i napodoben, ale takové po-

kusy se jen zřídka zdařily;*) významu nové attické komedie pro novověkou veselohru nikdy Aristofanes nedosáhl a nedosáhne.

Je však dodnes komikem živým a účinným, jak ukazuje značný počet pokusů o vzkříšení jeho děl na moderním jevišti, jež se staly v poslední době se zdarem i u nás. Bylo by opravdu škoda nezachránit i dnešku myšlenkovou náplň jeho komedií a jeho jadrný humor a vtip, jenž je i přes staletí stále účinný. Proto je třeba pro moderního diváka jeho díla upravit, zbavit je všeho příliš časového a přiblížit je dnešnímu vkusu a chápání. Někde to lze učiniti zásahy jen lehčími, jinde je třeba změn pronikavějších.

Takového rázu jsou tyto překladové úpravy *Jezdců* a *Žab*. Byly určeny — jako všechny ostatní mé překladové úpravy pořizené podle týchž zásad (*Ženský sněm* 1924, *Lysistrate* 1927, *Ptáci* 1934 a *Mír*) — pro jeviště a prokázaly nechabnoucí účinnost velkého starověkého komika. To poslání mají i v knižní podobě. Věrné překlady téměř všech Aristofanových komedií (až na *Ptáky* a *Oblaky*) pořídil A u g. K r e j č í: v Králově Sběrce překladů vyšel *Plutos* a *Žáby* (1897—8), v Bibliotéce klasiků řec. a řím., vydávané Českou akademií, všechny ostatní kusy. Byl bych rád, kdyby mé parafráze usnadnily čtenáři cestu k nim.

*) Srov. *W. Süss, Aristophanes und die Nachwelt* (Leipzig 1911).